

מהדורת
זכרון
נתנאל

ששה סדרי משנה

משנה ברורה

מהנחית

משניות מפורשות

עם פירוש

רבינו עובדיה מברטנורא

המבואר

ברכות

משניות "מתניתין": מהפכה בלימוד המשניות

* העולם היהודי מקבל בזרועות פתוחות את המסכת הראשונה מסדרת משניות "מתניתין" * המשניות היחידות בעולם שניתן ללמוד אותם במהירות, והכי חשוב: להבין אותם בקלות וללא מאמץ * לאחר 500 שנה, הפירוש העיקרי והמקובל: "ברטנורא" לובש צורה חדשה מרעננת ומרנינה * מלמדים והורים שקראו, מעידים: "הילדים - וגם אנחנו - מתקשים לעזוב את הספר!" * וההבטחה ה'מוזרה' של המכון העומד מאחורי היצירה: לאחר שהסדרה תסתיים, כ-ל המשניות יכללו בששה כרכים בלבד !! * אכן מתכונת לא-אופיינית לזמן שבו כל ספר הוא נכס מסחרי *

ולפעמים אנו נפגשים עם המשניות גם בנסיבות פחות משמחות, כמו פטירה של קרוב או מכר. כל אחד מאיתנו נתבקש אי-פעם ללמוד משניות "לעילוי נשמת", וכל אחד מאיתנו גם פעם אחת הסכים... אך דא עקא, שכשפותחים את המשניות לא תמיד זה הולך בקלות. לא פעם אנו מוצאים את עצמנו שואלים: "נשאר מסכת סוכה?!", במסכת זו - אנו מקוים - לא תהיינה לנו הפתעות... אך בדרך כלל באנו מאוחר מידי...

כאן בדיוק נכנסת לתמונה, הבשורה המרעננת והמרנינה כל-לב יהודי: "משניות מתניתין".

היה זה לפני חודשים ארוכים, מכון "טורי זהב" כינס לישיבה שלא מן המניין, צוות עורכים ותיק ומיומן לשם דיון בשאלה הרת - גורל: מה ניתן לעשות כדי להנגיש את הנכס היקר כל-כך, על-מנת שיתאים לכל יהודי בעולם, ולכל זמן ועת.

הקרטיונים היו ברורים: שהלימוד יהיה חוויתי ומהנה, שלא ידרש ריכוז מיוחד, שהמשנה תתאים גם להמתנה בתחנת אוטובוס או במרפאה, וגם לבית המדרש. גם לאוירה הרגועה בחדר הלימוד, וגם להמולה השוררת ב'אבות ובנים'.

ששה כרכים בלבד

דגש נוסף הונח על השלחן: ההיבט הכלכלי, הכסף. כן, כולנו רואים בעינינו איך ספרים שהיו עד לפני שנים בודדות ארבעה או חמשה כרכים הופכים באבחת-יד אחת, לעשרות כרכים שהופכים את הספר ליקר ומסורבל, וכזה שמתאים רק לבתי מדרש עם גבאי "אוצר ספרים" נמרץ שיש לו את החשק להשקיע מאמצים כבירים כדי לאסוף כספים רבים לרכישת ה'סט' הנכסף.

דוקא משום כך מנהלי המכון הציבו דרישה חד משמעית: שהמשניות ישארו במתכונת של ששה כרכים בלבד, כפי שסדר אותם רבינו הקדוש, דרישה זו היתה נראית בהתחלה בלתי - אפשרית, נוכח העובדה שביאור והפשטה של מושגים קשים, "תופסים" הרבה מקום. מה גם שדרישה זו היתה נראית "לא

אין זה סוד שעולם הספר התורני הולך וגדל מידי יום למימדים אדירים. חדשים לבקרים נוספים ספרים חשובים, 'סטים' מעניינים, מהדורות מפוארות, קנקן חדש מלא ישן, וקנקן ישן מלא חדש...

אולם, כמו כמעט כל דבר ביקום, לא הכל מתאים לכולם: ספרי הגות ומחשבה - מתאימים לאנשי מחשבה, ספרי מוסר - לבעלי מוסר, ספרי עומק - לתלמידי חכמים, ספרי מעשיות - לחובבי מעשיות, ביאורים בגמרא - ללומדי גמרא, וכן הלאה על זה הדרך.

נראה קל ופשוט

ניתן לספור על האצבעות את הספרים או החיבורים הבודדים שהיו מאז ומעולם נכס צאן ברזל, יחידים ומיוחדים ששייכים לכל יהודי באשר הוא, כזה הוא הספר שלפניכם שאין ספריה בעולם שספר זה אינו מונח בה, ובאחריות - אף בא לידי שימוש. ספר זה מאחד את כולם: תלמידי חכמים - עם בעלי בתים, מגידי שיעורים - עם מלמדי תינוקות, כל המגזרים ותתי המגזרים, כל העדות מכל החוגים, ו... רמז נוסף: ספר זה שייך גם ליהודים שכבר אינם חיים עמנו כאן בעולם...

כן, ניחשתם נכון: משניות! "ששה סדרי משנה" הם הספר ששייך לכו-ו-ל-ם. ודומה שמשניות הם מהדברים שלמדו והנלמדים ביותר בעולם כולו מאז ניתנו למשה בסיני כתורה שבעל פה, עובר דרך כתיבתם על ידי רבינו הקדוש, עד ימינו אנו.

רבים מאיתנו נפגשים עם לימוד המשניות פעמים רבות בחיינו, לרוב בנסיבות "רגילות" כמו בתלמוד תורה ובבית הספר, או בשיעור בין מנחה לערבית, ורבים מאיתנו גם בטוחים שאנו "נזרום" בקלות עם המשנה, שנראית לנו כמו משהו קל ופשוט, ואז אנו מתחילים ללמוד, ומתקשים...

"נשאר מסכת סוכה?!"

נורמלית" בעידן בו כל מערכת הוצאה לאור חושבת כיצד להגדיל את מספר הכרכים שהיא תמכור...

"נוסחת הקסם"

דיונים ארוכים וממושכים הביא את הפיתרון הגאוני שלפניכם: "משניות מתניתין" - ביאור משולב במשנה וב'ברטנורה'. במשניות אלו לא תמצאו עשרות פירושים, במשניות אלו יש שני מדורים מאירי-עין: האחד, ביאור צח ובהיר משולב בתוך לשון המשנה, [ללא צורך לחפש על כל מילה בצדדי העמוד אולי יש משהו שהסביר את זה...].

המדור השני הוא: "רבינו עובדיה מברטנורא - המבואר". כולנו מכירים את הפירוש הישן והמוכר, שנתחבר לפני מאות שנים, בתלאות הדרכים והגלויות, ושתקבל בכל הדורות כביאור "הראשון" והעיקרי על המשניות. "נוסחת - הקסם" שנמצאה, היא שיבוץ ושילוב מילות קישור, הוספות נחוצות, ביאורי מילים, כולם משובצים כפנינים, בתוך הרע"ב ובין מילותיו היקרות.

שני 'מדורים' אלו, המשלימים זה את זה, מנגישים את המשניות לכ"ו-ל-ם, ומלבישים את המשנה בלבוש מלכות מהודר וקליט. ונותנים לנו להבין את המשנה בצורה מהירה, קלה ופשוטה, על פי דרכו של רבינו עובדיה!

הביאורים נכתבו ונערכו ביד אמן על ידי צוות תלמידי חכמים, מחנכים, ועורכים מנוסים, שעמלו ויגעו על כל אות (!) במשנה וב'ברטנורא', תוך כדי עיון במאות מפרשים. [שאגב, צוינו כמקורות בשולי הגליון].

הבשורה: "מהדורת התלמידים"

הבשורה האקטואלית היא: צאתה לאור של המסכת הראשונה - מסכת ברכות! מסכת זו, מלבד היותה הראשונה מבחינת הסדר של המשניות, היא גם היסוד והפתיח של לימוד התורה שבעל-פה לאיש היהודי, מתשב"ר ועד בוגר, והיא גם מוכרת לרובנו. דוקא משום כך, זוהי הזדמנות מצויינת לכולם להכיר מקרוב את יצירת-הפאר הזו, ו'לטעום' מהמתיקות והערבות המוכטחת.

מסכת זו מודפסת במסגרת: "מהדורת תלמידים", שהיא למעשה סידרה של מכלול המשניות הנלמדות בתלמודי התורה, כשהן מודפסות כל מסכת בכרך נפרד, כאשר בתחילת הכרך מופיעות המשניות בצורה המסורתית המצויה בכל בית ללא שום הוספות וביאורים, ובהמשך מופיעות משניות "מהדורת מתניתין".

אחרי מסכת "ברכות" - כך מבטיחים ב'מתניתין' - יופיעו בעזרת ה', בזה אחר זה ברצף, שאר המסכתות הנלמדות בתלמודי תורה ובתי ספר.

מן הסתם, גם אתה נחשף חדשים לבקרים לכתבות ומאמרים, המשרדים "מהפכות" מכל הסוגים והגוונים, וכן, גם אתה כמו רבים, למדת להשאיר אדיש נוכח רצונם של פרסומאים "למכור" לך את היצירה חשובה ומכובדת ככל שתהיה.

אך הפעם לא ניתן להתכחש לכך, שכל מי שנפגש עם יצירת המופת הזו, פוער עיניו בתדהמה על מה שנגלה לפניו, על הרעיון הפשוט והגאוני, ועל ה"כימיה" הבלתי מוסברת של מי שקרא כמה שורות, ונתקשה להפסיק...

אכן ללא ספק אלו ימי "שמחת התורה" כפשוטה, אתה זוכה לחוות כעת, ימים שיזכרו לנצח כימים שבהם זרח שמשו של הנכס הנדיר הזה, ימים שבהם לימוד המשניות התחיל להפוך למשהו פשוט, קל, חווייתי ומהנה. ובאפשרותו וביכולתו של כל יהודי.

ואי אפשר להתעלם מהמחיר המוזל שלא משאיר מקום להתלבטות: 20 ₪ בלבד! לרגל ההשקה. ניתן להשיג בחנויות המובחרות וברשתות הגדולות.

בכל עניני הספר ניתן לפנות ל-0527624853

מהדורת
זכרון
נתנאל

ששה סדרי משנה

סדרי זרעים

משנה ברבוא ביתניח

משניות מתניתין

טקסט המשנה ופירוש הברטנורא במהדורה
מפוארת זו, נוקדו והוגדו בדקדוק רב ע"פ כתבי יד
כמו"כ תוקנו אלפי טעויות ושיבושים
שובצו ותוקנו אלפי מקורות וציונים

המשנה המבוארת

ביאור משולב בלשון המשנה
בשפה צחה וקולחת נערך ונכתב בדיוקנות
על פי הברטנורא

רבינו עובדיה המבואר

ביאור משולב בפירוש רבינו עובדיה מברטנורא
נערך ע"י צוות ת"ח מובחרים, מתוך עשרות
מפרשי המשנה הדנים בדברותיו

הערות וביאורים

מקורות והרחבות, ציונים ומראי מקומות
לרבינו עובדיה המבואר, כמו"כ צוינו בו
שיטות נוספות בביאור המשנה

מפרשי המשנה ששובצו בברטנורה המבואר

שושנים לדוד

רבי דוד פארדו זצ"ל
(תע"ח-תק"ג)

שנות אליהו

רבי אליהו מוילנא-הגר"א זצ"ל
(ת"פ-תקנ"ח)

שפתי חכמים

רבי אברהם אבא הרצל זצ"ל
(גלב"ע תרע"ה)

תוספות אנשי שם

ילקוט מרבתינו מפרשי המשנה
(משניות דפוס וילנא)

תוספות יום טוב

רבי יום טוב ליפמאן
העליר הלוי זצ"ל
(של"ט-ת"ד)

תוספות

רבי עקיבא איגר זצ"ל
(תקכ"ב-תקצ"ח)

תורה מציון

רבי שלמה ליפמאן וועלדעלער זצ"ל
(גדפס תרס"א)

תפארת ישראל

רבי ישראל ליפשיץ זצ"ל
(תקמ"ב-תרכ"א)

עיקר תוספות יום טוב

רבי משולם כ"ץ זצ"ל
(תק"י-תק"ע)

לחם שמים

רבי יעקב הירש אשכנזי עמדין
היעב"ץ זצ"ל
(תנ"ז-תקל"ו)

מלאכת שלמה

רבי שלמה עדני זצ"ל
(שכ"ז-שפ"ב)

משנה יפה

רבי יעקב פרידקין זצ"ל
(ברדישוב תרע"ג)

משנת יהודה (אור שרגא)

רבי יוסף שרגא מאלין זצ"ל הי"ד
(תרס"ז-תש"א)

נהרות דמשק

רבי אליעזר קריינר זצ"ל
(גדפס תרס"א)

עלי תמר

רבי יששכר תמר זצ"ל
(תרנ"ו-תשמ"ב)

עין החיים

רבי יעקב חאגיז זצ"ל
(ש"פ-תל"ד)

קול הרמ"ז

רבי משה זכות זצ"ל
(שפ"ה-תנ"ח)

שדה יהושע

רבי יהושע רפאל בנבנשתי זצ"ל
(ש"נ-תכ"ח)

בית דוד

רבי חיים דוד קוריאלי זצ"ל
(גלב"ע תקל"א)

ברית יצחק

רבי יצחק בונאן זצ"ל
(גלב"ע תקפ"א)

גפי אש

רבי ישראל שטרן זצ"ל הי"ד
(תרמ"ד-תש"ד)

הזן עשיר

רבי רפאל עמנואל
חי ריקין זצ"ל הי"ד
(תמ"ז-תק"ג)

זרע יצחק

רבי יצחק חיות זצ"ל
(תכ"ב-תפ"ו)

חזון נחום

רבי אליעזר נחום זצ"ל
(תכ"ג-תק"ה)

חלת אהרן

רבי אהרן פריעד זצ"ל
(גלב"ע תרנ"א)

חסד לאברהם

רבי אברהם ב"ר יחיאל שפירא זצ"ל
(טשערנוויץ תרמ"ד)

ישועות יהושע

רבי יהושע העשל ריינס כ"ץ זצ"ל
(וילנא תרנ"ח)

דבר המערכת

אחר עמל רב ויגיעה עצומה, זוכים אנו בסייעתא דשמיא להגיש בפני קהל חוגי התורה ולומדיה, ספר זה – 'מסכת ברכות' בביאור משולב.

מסכת זו הינה חלק מתוך פרויקט המשניות המפוארות 'מתניתין' העתיד לראות אור בקרוב בששה כרכים – בהם ימצא הלומד את כל ששה סדרי משנה מבוארים ומפורשים, בדיוק נפלא ובעריכה מוקפדת.

כפי שיחזה הלומד, משניות מהדורת 'מתניתין' מחולקות לשלשה מדורים, בדלהלן:

המשנה המבוארת

ביאור קצר וקל השווה לכל נפש משולב בתוך לשון המשנה, המקנה בהירות בלימוד המשנה על כל פרטיה. ביאור זה נערך בדיוק נמרץ על פי פירושו של רבינו עובדיה מברטנורא. במקומות שהלוקים מהמשנה לא נתבארו כל צרכם ברע"ב הסתמכנו על פירושו של הרמב"ם למשנה, וגדולי המפרשים האחרונים.

הלומד את המשנה יחד עם פירוש 'המשנה המבוארת', יעמוד בקלות על מבנה המשנה – הדינים, המושגים, והמחלוקות שנשנו בה.

בכדי להקל על הלומד ערכנו בפתח כל משנה הקדמה קצרה ומדוקדקת, בה הובאו תמצית דברי המשנה, כדי שיהיו הדברים מסודרים דבר דבור על אופניו.

רבינו עובדיה מברטנורא המבואר

גולת הכותרת של משניות 'מתניתין' הינה יצירת המופת – 'רבינו עובדיה המבואר'.

פירושו של רבינו עובדיה למשניות, מאז שנדפס (לפני כחמש מאות שנה) הגיע לכל תפוצות ישראל, ונתקבל בכל הדורות כולם כמפרש העיקרי של המשנה שעליו סומכים כל בית ישראל. בכל מהדורות המשניות בחמש מאות השנים האחרונות נדפס פירוש הרע"ב בצמוד למשנה – כחלק בלתי נפרד מהמשנה.

פירושים רבים אחרים שחוברו עם השנים על ידי גדולי החכמים בדורות שאחריו, נתבססו על פירושו, ומאות מפרשים התעמקו ודקדקו באותיותיו.

לראשונה, במהדורת 'מתניתין' מבוארים בביאור משולב כל תיבה ותיבה בפירושו של רבינו עובדיה מברטנורא. כל דברותיו שנכתבו בקצרה, הורחבו והוסברו מתוך מפרשים רבים ששקלו וטרו בפירושו. כמו כן הובאו מקורות לכל חידושי הדינים שבאו בדברי רבינו עובדיה מברטנורא. תוך שימת לב מרובה לעמוד על כוונתו הטהורה, שלא להוציא הדברים מידי פשוטם.

כידוע, פירושו של רבינו עובדיה נערך בליקוט מתוך סוגיות הגמרא בכל הש"ס, ומתוך פירושי הראשונים, הרע"ב ליקט ובירר מלשונותיהם, ושילב בהם ביאורים והסברים מדעתו הרחבה. במהדורת 'מתניתין' הלכנו בעקבות הראשונים שעליהם ביסס רבינו עובדיה את פירושו, ובמקומות שדבריו הוצרכו לביאור, הושלם הביאור על פי מקורותיו.

1. מבוא נרחב על פירושו של הרע"ב, דרך לימודו, אורחות חייו ותולדותיו, יודפס בעז"ה בקרוב ב'מתניתין' כרך א (סדר זרעים).

ביאור זה נערך ונלקט ע"י צוות תלמודי חכמים מובהקים שליט"א, אשר העמיקו חקר לפרש כל דברותיו, יגעו ועמלו ללא לאות, ללבן כל תיבה ותיבה מפירושו הגדול, עד שבסייעתא דשמיא מופלאה זכינו לברך על גומרה של יצירה זו.

הערות וביאורים

במדור זה הובאו מקורות לכל חידושי הדינים ופסיקות ההלכה שהובאו בדברי רבינו עובדיה מברטנורא. כמו כן הובאו במדור זה השלמות והרחבות לדברי הרע"ב ולדברי המפרשים ששולבו במדור 'רבינו עובדיה המבואר' ולא הובנסו בגוף הפירוש מפאת אורכם. וכן הובאו בו השיטות העיקריות החולקות על הרע"ב בביאור המשנה, והערות וחידושים בגוף דברי הרע"ב. פעמים ששולבו בהערות הרחבות למושגים המוזכרים בדברי הרע"ב, שלא נתבארו היטב במשנה, או שאינם מנושאי המסכת.

ששה סדרי משנה מהדורת 'מתניתין'

לבד מן ההוספות הנזכרות, נתייחדה מהדורת 'מתניתין' בכללותה, מבחינת הדקדוק בטקסט המשנה הניקוד והפיסוק, והן מבחינת שלימות הטקסט המקורי של הרע"ב שהוגה היטב ע"פ כתב היד הראשון – והדפוסים הראשונים, ונופה היטב בהגהה יסודית ומדוקדקת מכל שגיאה וטעות.

בנוסף למדורים המבוארים, הדפסנו בתחילת כרך זה את המשניות כסדרם עם פירוש הרע"ב המדוייק, וכן לצידו הודפס פירוש עיקר תוספות יום טוב², כדי להקל על החפצים ללמוד ברצף – ללא הביאור.

תודתנו נתונה לבורא עולם שזיכנו להיות משלשלת הקדש, ולהפיץ בעם ישראל תורת ה' תמימה. בהודאה על העבר, ובבקשה על העתיד תפילתנו ובקשתנו מלפני אבינו שבשמים, שכה יתן וכה יוסיף לנו שנוכה להשלים בקרוב את הוצאת כל 'ששה סדרי משנה' במהדורת 'מתניתין', לתועלת רבבות לומדי התורה בעם ישראל, ושנוכה שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו עד עולם.

נודה לרבנים הגאונים שליט"א, שהדריכונו ויעצונו בכל פרט ופרט, בכדי שלא תצא תקלה מתחת ידינו. ולרבותינו גדולי ישראל שליט"א אשר נתנו את ברכתם ועידודם לפרויקט זה, יאריך ה' ימיהם בטוב עדי ביאת גואל צדק במהרה בימינו אבי"ר.

מערכת 'מתניתין'

ע"י המחבר בשנת תקנ"ו ונקרא בתחילה 'קיצור תוספות יום טוב'. בפעם השניה נדפס ע"י בנו בשנת תקס"ח בלעמברג. בשנת תקע"ח נדפס שוב בעיירה 'מאהלוב', במהדורה זו כתבו המדפיסים שנוספו בו תוספות מרובות, אלא שלא טרחו לפרש מהם התוספות ומידי מי יצאו, אחר זמן נודע שנוספו בו חידושים מספר 'דרישת הזאב' למהר"ו סג"ל הורוויץ ממאהלוב. [מהר"ם בין בעל עיקר תיו"ט נולד בשנת תק"י – ונלב"ע בט"ו תשרי – חג הסוכות שנת תקע].

2. אחר שנים רבות נדפס לראשונה העיקר תיו"ט שבמהדורתנו כשהוא מוגה היטב ומנופה מכל טעות ושגיאה. מאחר ובמהדורות המשניות שנדפסו עד כה עם מפרשים רבים מוגהים כדבעי, לא הכניסו את פירוש עיקר תיו"ט, מפני שהדפיסו את פירוש תיו"ט השלם – להר"ר יום טוב הלר, ולכך לא טרח בו איש להגיהו כדבעי מהטעויות הרבות שנפלו בו במשך הדורות. פירוש עיקר תיו"ט – להר"ר משולם כ"ץ אב"ד לבוב (פעל הפתח נדח), נדפס לראשונה

הקדמת המגיה לפירוש הברטנורא

דפוס ראשון (וינציאה שט)

אמר משה בן כבוד הר"ר זכריה הכהן מקורפו:

עובדיה היה ירא את ה' מנעוריו¹, חצנו נער, כי נעור ממעון² תנומתו למעון תנאים, שם יתנו צדקות³ ומשפטי ה', ויקץ משנתו⁴ לשנות משנתו, שם ישנו כחרב לשונם⁵ וכליותיהן ישתנונו, פנינים ואבן יקרה בכל פנותיו, פנימיות חצוניות⁶, נמצאים בו שעור רחב ידים⁷, טופח על מנת להטפח⁸, בלי חפץ מקוף כל קטרי המשנה והתלמוד, קטורת סמים דקה⁹ ער ער עד היסוד¹⁰ סוד ה' ליריאו¹¹. ואשכח מרגיעת דלית בה טימי, תמים היה עם ה'-אלהיו, והשפיע והופיע עליו נצוץ מהוד זיו יקרו, ונפתחו לו מעיינות שיערי חכמה, שיערי בינה, ונכנס בגן ה'¹² ויתפור עלי תנאים¹³, ללקוט שושנים¹⁴, ששושים חכמים בלשון המשנה¹⁵.

ועלינו לשבח לסבת הסבות ועלת העלות¹⁶, אשר חנן למין האנושי בדורותינו אלה, איש גבור חיל¹⁷ במלחמתה של תורה¹⁸, בונה חיל וחומת החכמה, רב ההובל¹⁹ בים התלמוד שמכתלי ביתו ניכר²⁰ שנכנס לפני ולפנים²¹ בתורה האלהית, ויצא בשלום²², והוציא שכלו מהכח אל הפועל²³, וכלשון צח ונקל כלכל במשפט דבריו, ולחם פנים קלקל²⁴, הציע את המשנה, הציע את התלמוד בלשון קצרה, מעט הכמות ורב האיכות, בפלפול בסברא בדקות, דבריו מתוקים לכל פיות, בנויים לתלפיות²⁵, בו כל מיני מגדים²⁶, רכב מרבדים²⁷, דובב שפתי שנים²⁸, חדשים גם ישנים²⁹, ויין הרקח עסיס רמונים³⁰, תרומת ינות וראשית שמנים³¹.

ובלי לאות חבר לולאות³², מר ואהלות מלאות³³, ואלם אלוכים³⁴ נותנים פתחון פה לאלמים, ופתח דלתות לדרות ה' אשר סוגרו, ויצפם זהב סגור³⁵ המסגר והחרש³⁶, חרש ודרש במעגלי עגלי הצדק, ורצע אוני החרשים, ובפרט במשנה שלא בנו עליה תלמוד³⁷, ולא בא עליה פלפול בפלפלתא חריפתא, הראה כחו והאיר אל עבר פניה³⁸, בפנים ואופנים ופירושים שונים.

ובאשר ראינוהו רב התועלת לדורך במשעול החכמה ולמודד בשעלו מים³⁹, לצבוא צבא לכל עבודת הקדש⁴⁰, השתדלנו בכל עוז להדפיס ולזכות בו את הרבים ולהעיר עיני העברים במור עובר⁴¹, בעבור ישמרו חקי ה'⁴² ויאכלו מעבור ארץ החיים⁴³.

ליכם אישים אקרא⁴⁴ אוהבי התורה ולומדיה, הבו גודל לאלהינו⁴⁵ והבינו עצמכם להשיג הספר הזה, שלספיריו אין ספירה, ובהתגרב עם⁴⁶ לקנות אמת, ובפרוע פרעון בישראל⁴⁷, בקניית התורה הטהורה הזאת, ברכו אלהים⁴⁸, כי הכתוב צווה יריע אף יצריח⁴⁹, קחו מוסרי ואל כסף⁵⁰, ולהחזיק ידי המשתדלים להוציא לאור משפטו⁵¹ ולהודיע טבעו בעולם⁵², כי היכי דלא ליהוי בצלוחית של פוליטון⁵³ מוקפת צמיד פתיל⁵⁴.

נדרשתי לאשר שאלוני - משה בכה"ר זכריה כהן ז"ל⁵⁵:

44. עפ"י יהושע ה, יא + 45. עפ"י מושלי ה, ד + 46. עפ"י דברים לב, ג + 47. עפ"י שופטים ה, כ + 48. שם + 49. שם + 50. עפ"י ישעיהו נב, י + 51. עפ"י מושלי ה, י + 52. עפ"י סידור רב עמרם, סדר ר"ה + 53. עפ"י מדרש תנחומא לך לך פ"ג + 54. במדרש שם. וראשית שכתב פ"ח משנה ב + 55. עפ"י במדבר יט, טו + 56. רבי משה הכהן בכה"ר זכריה מקורפו ז"ל - היה ממונה על ההנהגה ונכחו נסחיו כתבי יד שנתפרסו שתחת ידי מאיר ב"ר יעקב פרינצו בעל הדפוס היהודי הראשון ביינזיה. המגיה הנ"ל היה ת"ח גדול, ובקי עצום, וכפי עדות בעל הדפוס, המגיה ר"מ מקורפו בקי היה בחדרי תורה ודורותיו אומנותו, נזר המגיהים בתקופתו. בין הספרים שהגיעו ויצאו תחת ידו: בפרט ופרח לר' אשתורי הפרחי (הנדפס בשנת ש"ח). עקידת יצחק לר' יצחק עראמה (הנדפס בשנת ש"ז). פירוש רבינו בחיי (הנדפס בשנת ש"ו). תשובות מהר"י מינץ, ומהר"ם פראווה (שנדפסו בשנת ש"ג). הר"מ הכהן אף חיבר פירוש על התרגום הנקרא 'פתשגן כתב הדרת', וספר 'ישיר משה', וכן כמה מפוסטיו שנתקנו במחזורים שנדפסו בעיר קורפו. פירוש הרע"ב שהועתק לראשונה מכתב יד על ידו, הונה בדיוקנות מיוחדת וכמעט עצום, וכפי שהעיד המגיה, שכדיהם היה כתב יד יחיד ישר ומוישן, אשר הטשטש רבה על הכתב, כי בדוחק גדול נראים האותיות +

1. הקדמת המגיה והמעתיק מכתב היד - הקדמה זו נדפסה בפירוש הרע"ב לסדר קדשים (דפוס ראשון, וינציאה ש"ט) + 2. עפ"י מלכים א - י, ג + 3. עפ"י זכריה ב, יז + 4. עפ"י שופטים ה, יא + 5. עפ"י שופטים טז, כ + 6. עפ"י תהלים סד, ד + 7. עפ"י תיקוני הזוהר בהקדמה יא, כ + 8. עפ"י תהלים קד, כה + 9. עפ"י עדויות פ"ד משנה ו + 10. עפ"י ויקרא טז, יב + 11. עפ"י תהלים קלז, ז + 12. עפ"י תהלים כה, יד + 13. עפ"י בראשית ג, י + 14. עפ"י בראשית ג, ז + 15. עפ"י שיר השירים ו, ב + 16. עפ"י אבות פ"ו משנה א + 17. עפ"י תיקוני זוהר דף ז, א + 18. עפ"י רות ב, א + 19. עפ"י סנהדרין מב, א + 20. עפ"י יונה ו, א + 21. עפ"י ברכות כה, א + 22. עפ"י ברכות ז, א + 23. עפ"י הניגה יד, ב + 24. עפ"י תיקוני זוהר דף מב, ב + 25. עפ"י קהלת י, י + 26. עפ"י שיר השירים ה, ד + 27. עפ"י שבת קט, א + 28. עפ"י מושלי לא, כב + 29. עפ"י שיר השירים ז, י + 30. שם יד + 31. שם ה, ב + 32. עפ"י עמוס ו, ו + 33. עפ"י שמות כ, ד + 34. עפ"י תהלים מה, ט + 35. עפ"י בראשית לו, ז + 36. עפ"י מלכים א - ו, כ + 37. עפ"י ירמיהו כד, א + 38. סדר זרעים (לבר ממסכת ברכות), וסדר טהרות (לבר ממסכת נדה) + 39. עפ"י שמות כה, לו + 40. עפ"י ישעיהו מ, יב + 41. עפ"י במדבר ד, כג + 42. עפ"י שיר השירים ה, ה + 43. עפ"י תהלים קה, מה +

מסכת ברכות - הנושאים והדינים על סדר הפרקים והמשניות

קריאת שמע והלכותיה	פרק א מאימתי קורין	זמני קריאת שמע של שחרית וערבית (א, ב) + התנוחה הראויה בשעת קריאת שמע (ג) + ברכות קריאת שמע (ד) + הזכרת יציאת מצרים בקריאת שמע של ערבית (ה)
	פרק ב היה קורא בתורה	כוונה לצאת ידי חובה בקריאת שמע (א) + הפסק בקריאת שמע (א) + אלו הם 'בין הפרקים' שבקריאת שמע (ב) + טעם קדימות פרשת שמע - לודהיה אם שמוע (ב) + הדקדוק בקריאת שמע ובסדר פרשיותיה (ג) + הנהגת האומנים בקריאת שמע (ד) + דין חתן בקריאת שמע של ערבית (ה, ח) + דין אבל ברחיצה שאינה לתענוג (ו) + קבלת תנחומים על מותו של עבד כנעני (ז)
	פרק ג מי שמתו	פטור וחיוב קריאת שמע לעוסק במצוה (א) + חיוב קריאת שמע לעוסקים בניחום אבלים (ב) + חיוב נשים עבדים וקטנים בקריאת שמע ושאר מצוות (ג) + דין בעל קרי בקריאת שמע ובברכת המזון (ד, ה) + קריאת שמע במקום טיגופת (ה) + טבילה לטמאים לתורה ולתפילה (ו)
דיני תפילה	פרק ד תפילת השחר	זמני התפילות שחרית, מנחה, ערבית ומוסף (א) + תפילת רבי נחוניא בכניסה וביציאה מבית המדרש (ב) + תפילת שמונה עשרה בשלימות או בקיצור (ג) + חשיבות תפילה בתחנונים, ותפילה שנתקנה למצוי במקום סכנה (ד) + כוונה הלב והגוף בתפילה כנגד קדש הקדשים (ה) + דין המתפלל בספינה, קרון, אסדא כיצד יכוון (ו) + תקנת תפילת מוסף ליחיד, או רק לציבור (ז)
	פרק ה אין עומדין	הכוונה וההכנעה הראויה בשעת התפילה (א) + דין הפסק בתפילת העמידה (א) + מיקומם של הזכרת גבורות גשמים, שאלת גשמים והבדלה, בתפילת שמונה עשרה (ב) + איסור הוספת דברים בתפילה, שנשמע מהם דעות פסולות (ג) + הנהגת השליח ציבור בהגיעו לברכת כהנים (ד) + הנהגת שליח ציבור שהוא כהן (ד) + טעות בתפילה - סימן רע (ה)
ברכות הנהגין ועניי סעודה	פרק ו כיצד מברכין	נוסח ברכות הנהגין שתיקנו חכמים (א) + דיני טעות בברכה (ב) + ברכת שהכל (ב) + ברכות שתיקנו חכמים על מאכלים שאינם גדלים באדמה (ג) + דין קדימה בברכות (ד) + ברכה קודם הסעודה אם פוטרת את המאכלים ומשקים שבסעודה (ה) + מאכלים הנפטרים בברכת הלחם (ה) + להוציא את הרבים ידי חובת ברכת המוציא וברכת המזון (ו) + ברכת עיקר וטפל (ז) + ברכה אחרונה על אכילת פירות משבעת המינים (ח) + המאכלים שמברכים אחריהם ברכת המזון (ח)
	פרק ז שלשה שאכלו	חיוב זימון קודם ברכת המזון לשלשה שאכלו יחד (א) + מי הם המצטרפים לזימון (ב) + שיעור האכילה המחייב בזימון (ב) + נוסח ברכת הזימון (ג) + חבורה שאכלו יחד ורוצים להחלק (ד) + צירוף שתי חבורות לזימון (ה) + ברכת בורא פרי הגפן על יין חי (ה)
	פרק ח אלו דברים	סדר ברכות קידוש ליל שבת (א) + הקדמת נטילת ידים למזיגת כוס שלפני סעודה (ב) + אופן השימוש במפה לקינוח הידים בסעודה (ג) + הוזהרות במים אחרונים שלא יפסידו את האוכלים (ד) + הבדלה וברכת המזון על כוס אחת (ה) + סדר ברכות ההבדלה, ונוסח ברכת הנר (ה) + נר ובשמים הראויים ושאינם ראויים להשתמש בהם בהבדלה (ו) + דין ברכת המזון במקום האכילה (ז) + שכח לברך ברכת המזון, עד אימתי יכול לברך (ז) + סועדים שיש להם כוס אחת של יין, אם צריכים להותירה לברכת המזון (ח) + עניית אמן על שמיעת סיום הברכה (ח) + עניית אמן אחר ברכת כותי (ח)
ברכות המאורעות	פרק ט הרואה	ברכה על מקום שנעשה בו נס לכלל ישראל (א) + ברכה על מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה (א) + ברכות הראיה על: זיקין, זוועות, ברכים, רעמים, רוחות, הרים, גבעות, ימים, נהרות, מדברות (ב) + ברכה על גשמים, בשורות טובות, ובשורות רעות (ב) + ברכת שהחיינו, ברכה על רעה, רעה מעין טובה, וטובה מעין רעה (ג) + תפילת שוא על העבר (ג) + חיוב תפילה בכניסה וביציאה מהעיר (ד) + חיוב ברכה בשמחה אף על דבר רע (ה) + דיני כבוד הר הבית (ה) + שאילת שלום לחבירו בשם ה' (ה)

משנת ברכות

משניות מנוקדות

פירוש רבינו עובדיה מברטנורא
מנוקד

עיקר תוספות יום טוב
לרבינו משולם כ"ץ
מנוקד

מוגהים לראשונה בדקדוק רב
ע"פ כתבי יד ודפוסים ראשונים

♦ מהדורה ראשונה ♦

ירושלים תשע"ח

פרק א. א. מאימתי קורין. משעצה שהכהנים

נכנסין לאכל בתרומתן. כהנים

שנטמאו וטבלו, אין יכולים לאכל בתרומה עד

שיעריב שמשן, דהינו צאת הכוכבים. והא דלא

תני משעת צאת הכוכבים,

מלתא אגב אורחיה קא

משמע לן שאם נטמאו

הכהנים בטומאה שטהרתן

תלויה בקרבן כגון זב

ומצרע, אין הכפרה

מעכבתן מלאכל בתרומה,

דכתיב (ויקרא כב, ז) ובא

השמש וטהר ואחר יאכל

מן הקדשים, ביאת שמשו

מעכבתו מלאכל בתרומה,

ואין כפרתו מעכבתו

מלאכל בתרומה וכו' (ב):

עד סוף האשמורה

הראשונה. שליש הראשון

של לילה, שהלילה נחלק

לשלוש משמרות. (ד) ומשם

ואילך לא מקרי תו זמן

קריאת שמע דשכיבה, ולא

קרינא ביה בשכבך. ומקמי

צאת הכוכבים נמי ימא

הוא ולא זמן שכיבה.

והמקדימים וקורים קריאת

שמע של ערבית מבעוד יום, סומכים אהא דרבי

יהודה דאמר לקמן בפרק תפלת השחר תפלת

המנחה עד פלג המנחה, שהוא שעה ורביע קדם הלילה, וקיימא לן דעבד כרבי יהודה עבד, ומיד כשפלה

זמן המנחה מתחיל זמן קריאת שמע של ערבית: עד שיעצלה עמוד השחר. דכל הלילה מקרי זמן

שכיבה. והלכה כרבן גמליאל שגם חכמים מודים לו, ולא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק את האדם

מן העברה. ומיהו לכתחילה משהגיע עונת קריאת שמע של ערבית דמתניתין דהינו מצאת הכוכבים,

אסור לסעד וכל שכן לישון עד שיקרא קריאת שמע ויתפולל: מעשה שבאו בניו מבית המשתה. בני

רבן גמליאל שמעינהו לרבנן דאמרי עד חצות, והכי קאמרי ליה, הא דפליגי רבנן עלך, דוקא קאמרי

עד חצות ותו לא, ויחיד ורבים הלכה כרבים, או דילמא רבנן כוותך סבירא להו, והאי דקאמרי עד חצות,

כדי להרחיק את האדם מן העברה. ואמר להו, רבנן כוותי סבירא להו (ו), והאי דקאמרי עד חצות כדי

מסכת ברכות

פרק א

א. מאימתי קורין (ב) את שמע

בערבית. משעצה שהכהנים

נכנסים לאכל בתרומתן (א), עד

סוף האשמורה הראשונה, דברי

רבי אליעזר. וחכמים אומרים,

עד חצות. רבן גמליאל אומר,

עד שיעצלה עמוד השחר (ו).

מעשה שבאו בניו מבית

המשתה, אמרו לו, לא קרינו

את שמע. אמר להם, אם לא

עלה עמוד השחר, חיבין אתם

פרק א (ב) מאימתי כו'. תנא אקרא קאי דכתיב

(דברים ו, כג) בשכבך ובקומך, משם למד

שחובה על אדם לקרות שמע בערב ובבקר. ושאל עכשיו

מאימתי זמנו. ומדכתיב בשכבך ברישא, הקדים של ערבית.

גמרא: (ג) דהקרא ואחר יאכל

מן הקדשים מוקמינן ליה

בתרומה ביבמות (דף עז, ב). והכי

משמע קרא, עד שיטהר הרקיע

מן האור והינו כשיצאו כוכבים.

הר"מ: (ג) בתרומתן. כלומר

שמוכנת לפנייהם וכלום חסר כי

אם לאכל. תוספות יום טוב:

(ד) משמרות עבודה של

מלאכים, ושיר שלהם נחלק

לשלושה חלקים, ראשונה לכת

אחת וכו'. רש"י: (ה) עמוד

השחר. יש רגילין לפותרו כוכב

השחר. וכן כתב הרד"ק במזמור

אילת השחר שיש מפרשים

אילת שם לכוכב השחר. ועין

תוספות יום טוב: (ו) כלומר

כפרוש בשכבך כותי סבירא

להו דפרוש כל הלילה, ודלא

כרבי אליעזר, והא דקאמרי כו'

שהם עשו סג ובהא פליגי עלי,

ואם כן כסין אין הלכה כרבן

גמליאל כו', ולא כתבו הלכה

כרבן גמליאל אלא על עקר דין תורה. תוספות יום טוב:

כרבן גמליאל אלא על עקר דין תורה. תוספות יום טוב:

יהודה דאמר לקמן בפרק תפלת השחר תפלת

המנחה עד פלג המנחה, שהוא שעה ורביע קדם הלילה, וקיימא לן דעבד כרבי יהודה עבד, ומיד כשפלה

זמן המנחה מתחיל זמן קריאת שמע של ערבית: עד שיעצלה עמוד השחר. דכל הלילה מקרי זמן

שכיבה. והלכה כרבן גמליאל שגם חכמים מודים לו, ולא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק את האדם

מן העברה. ומיהו לכתחילה משהגיע עונת קריאת שמע של ערבית דמתניתין דהינו מצאת הכוכבים,

אסור לסעד וכל שכן לישון עד שיקרא קריאת שמע ויתפולל: מעשה שבאו בניו מבית המשתה. בני

רבן גמליאל שמעינהו לרבנן דאמרי עד חצות, והכי קאמרי ליה, הא דפליגי רבנן עלך, דוקא קאמרי

עד חצות ותו לא, ויחיד ורבים הלכה כרבים, או דילמא רבנן כוותך סבירא להו, והאי דקאמרי עד חצות,

כדי להרחיק את האדם מן העברה. ואמר להו, רבנן כוותי סבירא להו (ו), והאי דקאמרי עד חצות כדי

להרחיק את האדם מן העברה וחיבים אתם לקרות: ולא זו בלבד. כולה מלתא דרבן גמליאל היא דאמר לבניו: הקטר חלבים. של קרבנות: ואברים. של עולת תמיד של בין הערבים שזרק דמו ביום, מצוה להעלות

הנחתים כל הלילה, דכתיב (ויקרא ו, ב) היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר (ו): וכל הנאכלין ליום אחד. כגון תודה וחטאת ואשם וכיצא בהם שהם נאכלים ליום ולילה, זמן אכילתן עד שיעלה עמוד השחר והוא המביא לידי נותר: אם כן למה אמרו חכמים עד חצות. בקריאת שמע ובאכילת קדשים, אבל בהקטר חלבים ואברים לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל, ולא נקט ליה הכא אלא להודיע שכל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה (ד): כדי להרחיק את האדם מן העברה.

שלא יבוא לאכלן אחר שיעלה עמוד השחר ויתחייב כרת, וכן בקריאת שמע שלא יאמר עדין יש לי שהות ותעבר עונתה:

ב. בין תבילת לבן. בין חוטי תכלת לחוטי לבן שבציצית. פרוש אחר, גיזת צמר שצבעה תכלת ויש בה מקומות שלא נקלט הצבע יפה ונשאר לבן: בין תבילת לבן. צבע התכלת קרוב לגון של כרתי, כרישין שקורין פורוש בלעז: עד שלש שעות. ביום, עד סוף שעה שלישית שהוא רביע היום בזמן שהימים והלילות שווים. ולעולם זמן קריאת שמע הוא עד רביע היום בין שהימים ארבים בין קצרים. וכן הא דתנן לקמן (פרק ד משנה א) תפלת השחר עד ארבע שעות ביום, הינו עד שליש היום, וארבע שעות דנקט לפי ששליש היום הוא ארבע שעות בזמן שהימים והלילות שווין. וכל מקום שזכר במשנה כן וכך שעות ביום, על דרך זה אתה צריך לחשב ולדון. זו הבנתי מפרושי הרמב"ם ונתקבל לי. וטעמא דרבי יהושע דאמר עד שלש שעות ביום, שכן דרך בני מלכים שאין עומדין ממטתן עד סוף שעה שלישית. ורחמנא דאמר ובקומך, עד שעה שכל בני אדם עומדים ממטתן קאמר, והלכה כרבי יהושע (יב), ומיהו לכתחלה צריך לכנון לקרות קריאת שמע עם הנץ החמה כמו שהיו הותיקים עושים:

(י) ואף על גב דפשטיה דקרא בכל עולה כתיב ולא דוקא בעולת תמיד. ובריש פרק ו' דפסחים מוכח דכל אמורי קדשים דינו כל הלילה, אלא נקטי מלתא פסיקא. תוספות יום טוב: (ט) שכן רגילות המשניות לשנות בקצור מה שכתוב בפרוש בתורה:

(ט) וגומרה כו'. כדי שישמוך גאלה לתפלה, שזכר הר"ב במשנה ה' פרק ג': (י) הנץ החמה. הוא מלשון הכתוב הנצו הרמונים (מיר משיים י, יג), כלומר עד שעה שהחמה מתחלת לזרח בראשי ההרים. הר"י: (יא) ואף על גב דבפרקים י"ד, וי"ח דשבת פסקו דלא כרבי שמעון דאמר כל ישראל בני מלכים הן. הכא שאני, דהואיל ועדין זמן קריאה למקצת, יוצא דריעבר. הר"י:

לקרות. ולא זו בלבד, אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. הקטר חלבים ואברים, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. וכל הנאכלין ליום אחד, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. אם כן, למה אמרו חכמים עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העברה:

ב. מאימתי קורין את שמע

בשחרית. משיביר בין תבילת לבן. רבי אליעזר אומר, בין תבילת לבנתו. (וגומרה) (ט) עד הנץ החמה. (י) רבי יהושע אומר, עד שלש שעות, שכן דרך בני מלכים

לא הפסיד. כלומר לא הפסיד מלברך לפניו ולאחריו, אלא אף על פי שעברה עונתה קורא ומברך לפניו ולאחריו: באדם הקורא בתורה. אף על פי שלא יצא ידי חובת קריאת שמע בעונתה, יש לו קבול שחר

בקורא בתורה:

ג. וטו. על צדיקה, דכתיב בשכבך דרך שכיבה: יעמוד. דכתיב ובקומך דרך קימה: בדרבו. בין בקימה בין בשיבה בין בשכיבה בין בהליכה: בדי היית. ראוי היית ליהרג, ואם היית מת היית מתחייב בנפשך:

ד. שתיים לפניו. יוצר אור ואהבה: ואחת לאחריו. אמת וצדיק: ובערב. מברך: שתיים לפניו. מעריב ערבים ואהבת עולם: ושתיים לאחריו. אמת ואמונה והשפיכנו: אחת ארבה ואחת קצרה. אשתים שלפניה קאי, יוצר אור ארבה שפותחת בברוך וחותרת בברוך, וכן מעריב ערבים. אהבה קצרה, שחותמת בברוך ואינה פותחת בברוך: לחתם. בברוך: [ו]שלא לחתם. כגון ברכת הפרות וברכת המצוות (טו):

לעמוד בשלש שעות. הקורא מבאן ואילך לא הפסיד, באדם הקורא בתורה:

ג. בית שמאי אומרים, בערב כל אדם יטו ויקראו, ובבקר יעמוד, שנאמר (דברים ו, ו) ובשכבך ובקומך. ובית הלל אומרים, כל אדם קורא בדרבו, שנאמר (שם) ובליכתך בדרך. אם בן, למה נאמר ובשכבך ובקומך, בשעה שבני אדם שוכבים, ובשעה שבני אדם עומדים (י). אמר רבי מרפון, אני הייתי בא בדרך, והייתי לקרות, בדרבי בית שמאי, וספנתי בעצמי מפני חלסמים. אמרו לו, בדי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל:

ד. בשחר (י) מברך שתיים

(יג) שבני אדם עומדין. בית הלל מביאין ראיה מפסוק ובליכתך בדרך, כלומר כפי שידמין לאדם, שלא יחפון לא בשכיבה ולא בקימה. ובית שמאי אומרים שלא בא ובליכתך בדרך אלא ללמדנו שכל העוסק במצוה פטור מקריאת שמע, כלומר שכל זמן שתהיה מהלך בדרך ואיך עוסק במצוה אתה חייב בקריאת שמע, אבל כשתעסק במצוה כו'. ולכך אמרי בית הלל דאם כן הוא, מכאן שכלכתו בדרך קורא קריאת שמע. הרמב"ם: (יג) בשחר. הכא דמורי בברכות דלא כתיבי בקרא, נחא ליה למנקט ברישא דשחר, כדאשכחן בתמיד דנקיט בקר תחלה, אבל בריש פרקין דמורי בקריאת שמע דקאי אקרא נקיט ברישא דערבית. תוספות יום טוב: (יד) ושתיים לאחריו. שבע ברכות הללו על שם שבע ביום הללתיך (מסילס קיט, קסד). רש"י בשם הירושלמי. ויראו עינינו לא חשיב, דתקנה אחרת היא. תוספות: (טו) לפרוש הכי פרושו. להאריך, לפתח. אינו רשאי לקצר, שלא לפתח. אינו רשאי להאריך, לפתח. והדר תני לחתם. והפסוק משנה בשם הרמב"ם מפרש, להאריך, להתחיל ולחתם כו'. לקצר, כלומר שלא להתחיל בברוך או שלא לחתם כו':

לפניה ואחת לאחריו, ובערב שתיים לפניו ושתיים לאחריו (יד). אחת ארבה ואחת קצרה. מקום שאמרו להאריך, אינו רשאי לקצר. לקצר, אינו רשאי להאריך. לחתם, אינו רשאי שלא לחתם. ושלח לחתם, אינו רשאי לחתם:

משניות

משנה ברורה

בית התלמוד

המשנה המבוארת

רבינו עובדיה המבואר

♦ מהדורה ראשונה ♦

ירושלים תשע"ח

פֶּרֶק א א. מַאימְתִי קוֹרִין. מִשְׁעָה שֶׁהִכְהִנִּים נִכְנָסִין לְאָכֹל בְּתִרוּמָתָן. כִּהְנִים שְׁנִטְמָאוּ וְטָבְלוּ, אֵין יְכוּלִים לְאָכֹל בְּתִרוּמָה עַד שִׁיעָרִיב שְׁמֶשֶׁן, דִּהְיִנוּ צֵאת הַכּוֹכְבִּים. וְהָא דְלֹא תִנִּי מִשְׁעָה צֵאת הַכּוֹכְבִּים, מִלְתָּא אֲגַב אוֹרְחִיהָ קָא מִשְׁמַע לָן שְׁאִם נִטְמָאוּ הַכְהִנִּים בְּטוּמְאָה שְׁטִהְרִתָּן תְּלוּיָה בְּקֶרֶבָן, כְּגוֹן זָב וּמִצְרַע, אֵין הַכֹּהֵן מַעֲכִיבָתָן מִלְּאָכֹל בְּתִרוּמָה, דְּכִתִּיב (ויקרא כב, ז) וְכֹא הִשְׁמֵשׁ וְטָהַר וְאַחֵר יֹאכֹל מִן הַקֹּדֶשִׁים, בִּיאַת שְׁמֶשׁוּ מַעֲכַבְתּוּ מִלְּאָכֹל בְּתִרוּמָה, וְאֵין כְּפָרְתּוּ מַעֲכַבְתּוּ מִלְּאָכֹל

בְּתִרוּמָה וְכו': עַד סוֹף הָאֲשָׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה. שְׁלִישׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁל לֵילָה, שֶׁהִלְלָה נִחְלַק לְשִׁלֵּשׁ מִשְׁמֶרוֹת. וּמִשָּׁם וְאֵילָף לֹא מִקְרִי תוּ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע דְּשִׁכְיָה, וְלֹא קְרִינָא בִּיהָ בְּשִׁכְבָּךְ. וּמִקְמִי צֵאת הַכּוֹכְבִּים נִמִּי יִמָּא הוּא וְלֹא זְמַן שְׁכִיבָה. וְהַמְקִדִּים וְקוֹרִים קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֶרְבִית מִבְּעוֹד יוֹם, סוּמְכִים אָהָא דְרַבִּי יְהוּדָה דְאָמַר לְקַמֵּן בְּפֶרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר, תְּפִלַּת הַמִּנְחָה עַד פֶּלַג הַמִּנְחָה, שֶׁהוּא שְׁעָה וָרִבְעִי עָדָם הִלְלָה, וְקִינָא לָן דְּעָבֵד כְּרַבִּי יְהוּדָה עָבֵד, וּמִיד כְּשִׁפְלָה זְמַן הַמִּנְחָה מִתְחִיל זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֶרְבִית:

מסכת ברכות

פרק א

א. מַאימְתִי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּעֶרְבִית. מִשְׁעָה שֶׁהִכְהִנִּים נִכְנָסִים לְאָכֹל בְּתִרוּמָתָן, עַד סוֹף הָאֲשָׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה, דְּכָרִי רַבִּי אֶלְיעֶזֶר. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים,

המשנה המבוארת

פרק א

משנה א

המשנה דנה, מהו הזמן הראוי לקריאת שמע של ערבית. אגב דין קריאת שמע, נתבארו דינים נוספים הנוהגים בלילה, שמשך זמן קיומם זהה לזמן קריאת שמע של ערבית.

א. מַאימְתִי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּעֶרְבִית - ממתי מתחיל זמן קריאת שמע שחייב אדם לקרוא בערב, מִשְׁעָה שֶׁהִכְהִנִּים שְׁנִטְמָאוּ באחת מהטומאות וטבלו נִכְנָסִים לְאָכֹל בְּתִרוּמָתָן אחר שטבלו ונטהרו מטומאתן, מותרים הם לאכול בתרומה משעת צאת הכוכבים של יום הטבילה, ומשעה זו ניתן לקרוא קריאת שמע של ערבית עַד סוֹף הָאֲשָׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה - השליש הראשון של הלילה, דְּכָרִי רַבִּי אֶלְיעֶזֶר. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים

רבינו עובדיה המבואר

פֶּרֶק א א. מַאימְתִי קוֹרִין. מִשְׁעָה שֶׁהִכְהִנִּים נִכְנָסִין לְאָכֹל בְּתִרוּמָתָן. כִּהְנִים שְׁנִטְמָאוּ וְטָבְלוּ, אֵין יְכוּלִים לְאָכֹל בְּתִרוּמָה עַד שִׁיעָרִיב שְׁמֶשֶׁן, דִּהְיִנוּ צֵאת הַכּוֹכְבִּים. וְהָא דְלֹא תִנִּי מִשְׁעָה צֵאת הַכּוֹכְבִּים, מִלְתָּא אֲגַב אוֹרְחִיהָ קָא מִשְׁמַע לָן שְׁאִם נִטְמָאוּ הַכְהִנִּים בְּטוּמְאָה שְׁטִהְרִתָּן תְּלוּיָה בְּקֶרֶבָן, כְּגוֹן זָב וּמִצְרַע, אֵין הַכּוֹהֵן מַעֲכִיבָתָן מִלְּאָכֹל בְּתִרוּמָה, דְּכִתִּיב (ויקרא כב, ז) וְכֹא הִשְׁמֵשׁ וְטָהַר וְאַחֵר יֹאכֹל מִן הַקֹּדֶשִׁים, בִּיאַת שְׁמֶשׁוּ מַעֲכַבְתּוּ מִלְּאָכֹל בְּתִרוּמָה, וְאֵין כְּפָרְתּוּ מַעֲכַבְתּוּ מִלְּאָכֹל

דְּלֹא תִנִּי - והטעם שלא אמר התנא בפירוש שזמן קריאת שמע של ערבית מתחיל מִשְׁעָה צֵאת הַכּוֹכְבִּים אלא תלה זאת בזמן היתר אכילת תרומה לכהנים טמאים¹, מִלְתָּא אֲגַב אוֹרְחִיהָ קָא מִשְׁמַע לָן [דרך אגב השמיענו התנא] הלכה מהלכות טומאת כהנים, שְׁאִם נִטְמָאוּ הַכְהִנִּים בְּטוּמְאָה שְׁטִהְרִתָּן ממנה תְּלוּיָה בְּקֶרֶבָן - כלומר, שמלבד חובת הטבילה, צריך הטמא להביא קרבן לבית המקדש, כְּגוֹן שְׁנִטְמָאוּ בטומאת זָב² וּמִצְרַע, אֵין הַכֹּהֵן - הבאת הקרבן מַעֲכִיבָתָן [מעכבת אותם] מִלְּאָכֹל בְּתִרוּמָה, ויכולים הם לאכול בתרומה אחר צאת הכוכבים של היום שטבלו בו. ודין זה נלמד בגמרא³ מהא דְּכִתִּיב (ויקרא כב, ז) וְכֹא הִשְׁמֵשׁ וְטָהַר וְאַחֵר יֹאכֹל מִן הַקֹּדֶשִׁים ודרשו חכמים מפסוק זה, שדוקא בִּיאַת שְׁמֶשׁוּ - צאת הכוכבים ביום שטבל, היא זו שֶׁמַּעֲכַבְתּוּ מִלְּאָכֹל בְּתִרוּמָה⁴, וּמִכָּן יֵשׁ לְהַבִּין שֶׁאֵין כְּפָרְתּוּ - הבאת הקרבן מַעֲכַבְתּוּ מִלְּאָכֹל בְּתִרוּמָה וְכו': עַד סוֹף הָאֲשָׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה. זמן קריאת שמע של ערבית נמשך עד סוף השליש הראשון של הלילה, שֶׁהִלְלָה נִחְלַק לְשִׁלֵּשׁ מִשְׁמֶרוֹת - לשלשה חלקים, הנקראים 'משמרות'⁵. וּמִשָּׁם וְאֵילָף לֹא מִקְרִי תוּ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע

הערות וביאורים

- כתב בהון עשיר, שתלה התנא זמן קריאת שמע שהיא ראשית כל המצוות - באכילת תרומה הנקראת 'ראשית' (דברים יח, ז). ועי"ש שהביא עוד טעמים ורמזים לזה. 2. **טומאת זב**: טומאה היוצאת מגופו של אדם (ראה ויקרא טו ב-ג, ורמב"ם בפי"מ מסכת זבים פ"ב משנה ב). 3. **ברכות** (ב, א). 4. **בגמרא** (ברכות ב, א) מבואר, שדין זה נלמד מן הפסוק 'ובא השמש וטהר, ואחר יאכל מן הקדשים', שפירושו, שאסור לאכול בקדשים [דהיינו תרומה] עד שתשקע השמש לגמרי, ויטהר הרקיע מאור השמש, והיינו עד שיצאו הכוכבים. וראה תויו"ט. 5. **מבואר** בגמרא (ברכות ג, א וברש"י ד"ה אי קסבר) ששירת המלאכים ברקיע נחלקת לשלשה משמרות, ובכל משמר משודרת כת אחרת. ונקראים 'משמרות' - שפירושו תפקידים, כפי שמצינו בפירוש הפסוק 'ושמרו את משמרת' (במדבר ג, ז), ופירש רש"י, כל מינוי שהאדם ממונה ומוטל עליו לעשותו - קרוי משמרת. 6. **לדעת** רבי אליעזר, מתיבת 'בשכבך' יש ללמוד שזמן קריאת שמע של ערבית הוא בתחילת זמן שכיבה, בזמן שדרך בני אדם לשכב לישון. ואילו לדעת חכמים, יש ללמוד ממשמעות תיבת 'בשכבך' על כל זמן שכיבה, שהוא כל משך הזמן שבני אדם ישנים. 7. **עפ"י** משנה מפורשת (ברכות פ"ד, משנה א ירושלים תרפ"ט- וראה שם בהסכמת הגר"א אות ב). 8. **עפ"י** גמרא (ברכות כז, א). 9. **עפ"י** דעת רבנו תם בתוס' (ברכות ב, א ד"ה מאימתי). ועי' מה שהקשו התוס' שם על דבריו.

עד שיעלה עמוד השחר. דכל הלילה מקרי זמן שכיבה. והלכה כרובן גמליאל, שגם חכמים מודים לו, ולא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק את האדם מן העברה. ומיהו לכתחילה משהגיע עונת קריאת שמע של ערבית דמתניתין דהינו מצאת הכוכבים, אסור לסעד וכל שכן לישן עד שיקרא קריאת שמע ויתפלל: מעשה שבאו בניו מבית המשתה. בני רבן גמליאל שמעניהו לרבן דאמרי עד חצות, והכי קאמרי ליה, הא דפליגי רבן עקיבא קאמרי עד חצות ותו לא, ויחיד ורבים הלכה כרבים. או

דילמא רבנן פוותר סבירא להו, והאי דקאמרי עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העברה. ואמר להו, רבנן פוותר סבירא להו, והאי דקאמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העברה וחיבים אתם לקרות: ולא זו בלבד. כולה מלתא דרבן גמליאל היא, דאמר לבניו: הקטר חלבים. של קרבנות: ואברים. של עולת תמיד של בין הערבים שזרק דמו ביום, מצוה להעלות הנתחים כל הלילה, דכתיב (ויקרא ו, ב) היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר:

עד חצות. רבן גמליאל אומר, עד שיעלה עמוד השחר. מעשה שבאו בניו מבית המשתה, אמרו לו, לא קרינו את שמע. אמר להם, אם לא עלה עמוד השחר, חיבין אתם לקרות. ולא זו בלבד, אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. הקטר חלבים ואברים, מצותן עד

המשנה המבוארת

שזמן הקריאה נמשך עד חצות הלילה. רבן גמליאל חולק ואומר, שניתן לקרוא את שמע עד שיעלה עמוד השחר – שיתחיל להאיר היום מקרני השמש הראשונות. מעשה שבאו בניו של רבן גמליאל מבית המשתה [סעודת נישואין], אמרו לו לרבן גמליאל אביהם, לא קרינו את קריאת שמע של ערבית, כיון שנמשכו בסעודתם עד אחר חצות. אמר להם אביהם, אף שעברה שעת חצות, אם עדיין לא עלה עמוד השחר, חיבין אתם לקרות לפי שזמנה עד עלות השחר, ועדיין לא עלה השחר. ולא זו בלבד – לא רק לעניין קריאת שמע שניתן לקיימה כל הלילה עשו חכמים סייג וקבעו לסיימה עד חצות אלא כל מה שאמרו חכמים לגבי מצוות שזמן קיומם כלילה שצריך לקיימן עד חצות, אין זה אלא גדר וסייג, ומן התורה מצותן עד שיעלה עמוד השחר – שאם לא קיים עד חצות, יכול לקיימם כל הלילה עד שיאיר היום. הקטר חלבים ואברים – הקרבנות ושריפתם של החלב והאימורים מן הקרבנות שצריך להקריבם על גבי המזבח, מצותן – ניתן לקיים את מצוות הקרבנות עד

רבינו עובדיה המבואר

עד שיעלה עמוד השחר. לדעת רבן גמליאל ניתן לקרוא קריאת שמע של ערבית כל הלילה דכל הלילה מקרי [נחשב] לזמן שכיבה. ונקבעה ההלכה פדעת רבן גמליאל

שזמן קריאת שמע של ערבית כל הלילה, מפני שגם חכמים מודים לו, ולא אמרו חכמים שזמן קריאת שמע עד חצות, אלא כדי להרחיק את האדם מן העברה – שלא יתאחר וישכח, ונמצא שביטל את המצוה. ומיהו [ואמנם] אף שזמן קריאת שמע מעיקר הדין כל הלילה, מכל מקום מבואר בגמרא¹⁰ שלכתחילה משהגיע עונת [זמן] קריאת שמע של ערבית דמתניתין – המבואר במשנתנו דהינו משעת צאת הכוכבים, אסור לסעד¹¹ – להתחיל באכילת סעודת קבע¹² וכל שכן שאסור לישן, עד שיקרא קריאת שמע ויתפלל, גזירה שמא ימשך בסעודתו וכל שכן בשנתו: מעשה שבאו בניו מבית המשתה. בני רבן גמליאל – נמשכו בסעודה עד אחר חצות¹³, וכשחזרו מבית המשתה הסתפקו אם עדיין יכולים הם לקרוא קריאת שמע של ערבית, שמעניהו לרבן דאמרי עד חצות – ומכיון שידעו את דברי חכמים הסוברים שסוף זמן קריאת שמע בחצות¹⁴ הסתפקו כיצד לפרש את דבריהם, והכי קאמרי ליה – וכך הביאו הספק בפני אביהם, ושאלוהו: הא דפליגי רבן עקיבא האם חכמים שחולקים על דבריו ואומרים שזמן קריאת שמע מסתיים בחצות, דוקא קאמרי עד חצות ותו לא – כלומר, שמהתורה אין לקרוא קריאת שמע אחר חצות, ויחיד ורבים הלכה כרבים – וממילא יש לנהוג להלכה כמותם, או דילמא רבנן

פוותר סבירא להו – שמא חכמים מסכימים לדבריו שמן התורה זמנה עד עלות השחר, והאי דקאמרי – ומה שאמרו שזמנה עד חצות אין זה מעיקר הדין אלא קבעו זמן זה כדי להרחיק את האדם מן העברה שלא יתאחר וישכח, ונמצא שביטל את המצוה. ואמר להו – השיב להם רבן גמליאל ופשוט את ספקם, רבנן פוותר סבירא להו – חכמים מודים לדברי שמעיקר הדין ניתן לקרוא קריאת שמע כל הלילה, והאי דקאמרי עד חצות – ומה שאמרו שזמן הקריאה עד חצות בלבד, הוא רק כדי להרחיק את האדם מן העברה, ומשום כך חיבים אתם לקרות קריאת שמע כיון שעדיין לא עלה השחר: ולא זו בלבד. כולה מלתא דרבן גמליאל היא דאמר לבניו – אחר שהורה רבן גמליאל לבניו שיכולים הם לקרוא קריאת שמע כל הלילה, הוסיף להזכיר להם ענינים נוספים הנוהגים כלילה ומשך זמן קיומם כל הלילה: הקטר חלבים. חלקי החלב של הקרבנות שהוקרבו על גבי המזבח: ואברים. וכן אברים של עולת – קרבן התמיד של בין הערבים – הקרב בבין הערבים שזרק דמו על המזבח ביום, מצוה להעלות את הנתחים ולהקריבם על גבי המזבח במשך כל הלילה. ודין זה נלמד מהא דכתיב (ויקרא ו, ב) היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר – ומפורש שבמשך כל הלילה ניתן להקריבה:

הערות וביאורים

10. ברכות (ד, ב). 11. משמע מדברי הרע"ב שהאיסור לאכול קודם קריאת שמע הוא מצאת הכוכבים ואילך. ובתוספות חדשים הביא בשם הפרי חדש שהרע"ב קיצר, ובאמת דעתו שאין לאכול כמחצית השעה קודם צאת הכוכבים. ועי' בתורת חיים (א"ח סימן רלה ס"ק ז) שדחה דברי הפרי חדש, וביאר בדעת הרע"ב שאין לאסור האכילה אלא מצאת הכוכבים. 12. וטעמיה מותרת, כמבואר בגמרא (ברכות כח, ב). ומשום כך כל אכילת ירקות, פירות, בשר, או אכילת פת פחות מכביצה מותרת. 13. ומעשה זה ארע עמהם כשהתחילו הסעודה בהיתר, קודם שהגיעה שעת צאת הכוכבים (ברית יצחק). 14. ואף על גב שרבן גמליאל אביהם סובר שזמן קריאת שמע עד עלות השחר, בכל זאת ידעו שאין הלכה כמותו מאחר וחכמים חולקים עליו.

וְכָל הַנֶּאֱכָלִין לַיּוֹם אֶחָד. כְּגוֹן תּוֹדָה וְחֻטָּאת
וְאֶשֶׁם וְכִיּוֹצֵא בָהֶם שֶׁהֵם נֶאֱכָלִים לַיּוֹם וְלַיְלָה,
זִמְנָן אֲכִילָתָן עַד שִׁיעֲלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר, וְהוּא
הַמְבִיא לַיָּדִי נוֹתֵר: **אם כֵּן לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים**
עַד חֲצוֹת. בְּקִרְיַת שְׁמַע
וּבְאֲכִילַת קֳדָשִׁים, אֲבָל
בְּהִקְטָר חֲלָבִים וְאֲבָרִים
לֹא אָמְרוּ בּוֹ חֲכָמִים עַד
חֲצוֹת כָּלֵל, וְלֹא נִקְטָ לִיהָ
הֶכָּא אֱלָא לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּל
דְּבָר שֶׁמִּצְוָתוֹ בְּלַיְלָה כְּשֶׁר
כָּל הַלַּיְלָה: **כִּדִּי לְהִרְחִיק**
אֶת הָאָדָם מִן הַעֲבִירָה.
שֶׁלֹּא יָבֹוא לְאָכְלָן אַחֵר
שִׁיעֲלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר
וַיִּתְחַיֵּב כֶּרֶת, וְכֵן בְּקִרְיַת
שְׁמַע שֶׁלֹּא יֹאמֶר עֲדִין יֵשׁ
לִי שְׁהוֹת וְתַעֲבֹר עוֹנֶתָה:
יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, עַד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי מַלְכִּים
ב. **בֵּין תִּבְכֶּלֶת לְלֶכֶן.** בֵּין חוּטֵי תִכְלַת לְחוּטֵי
לֶכֶן שְׂבָעִיצִית. פְּרוּשׁ אַחֵר, גִּיזַת צֶמֶר שְׂבָעִיעָה
תִּכְלַת, וַיֵּשׁ בָּהּ מְקוֹמוֹת שֶׁלֹּא נִקְלַט הַצֶּבַע יָפָה
וְנִשְׁאָר לֶכֶן: **בֵּין תִּבְכֶּלֶת לְכֶרֶתִי.** צָבַע הַתִּכְלַת
קָרוֹב לִגְנוֹן שֶׁל כֶּרֶתִי,
כְּרִישִׁין שְׁקוֹרִין פּוֹרוּשׁ
כְּלַע"ז: **עַד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת.**
בַּיּוֹם, עַד סוֹף שְׁעָה
שְׁלִישִׁית שֶׁהוּא רְבִיעַ
הַיּוֹם בְּזִמְנָן שֶׁהֵימִים
וְהַלֵּילוֹת שְׁוִים. וְלַעֲוֹלָם
זִמְנָן קִרְיַת שְׁמַע הוּא עַד
רְבִיעַ הַיּוֹם, בֵּין שְׁהֵימִים
אַרְבָּעִים בֵּין קְצָרִים. וְכֵן
הָא דְתַנֵּן לְקַמָּן (פֶּרֶק ד'
מִשְׁנָה א) תִּפְלַת הַשָּׁחַר עַד
אַרְבַּע שָׁעוֹת בַּיּוֹם, הֵינּוּ
עַד שְׁלִישׁ הַיּוֹם. וְאַרְבַּע
שָׁעוֹת דִּנְקָט,

המשנה המבוארת

שִׁיעֲלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר. וְכֵן כָּל סוּגֵי הַקִּרְבָּנוֹת הַנֶּאֱכָלִין לַיּוֹם אֶחָד - שְׁמוֹתָם לֹא כוֹלֵל אֶת בִּשְׁרָם
רַק בַּיּוֹם שֶׁנִּשְׁחַטוּ בּוֹ וּבַלֵּילָה שְׁלֹאחֲרָיו, זִמְנָן קִיּוֹם מִצְוָתָן מִן הַתּוֹרָה הוּא עַד שִׁיעֲלָה עֲמוּד
הַשָּׁחַר. **אם כֵּן** - שְׁזִמְנָן קִיּוֹמָם כָּל הַלַּיְלָה לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים עַל מִצְוֹת אֵלּוּ שִׁישׁ לְקִיּוּמָן רַק
עַד חֲצוֹת, **כִּדִּי לְהִרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הַעֲבִירָה** - תִּיקְנוּ חֲכָמִים לְהַקְדִּים אֶת זִמְנָן קִיּוֹם הַמִּצְוָה
עַד חֲצוֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְרַשַׁל וְיִדְחָה אוֹתָהּ עַד שִׁיעֹבֹר זְמַנָּהּ, וְנִמְצָא מִבְּטָל אֶת הַמִּצְוָה:

משנה ב

אחר שנתבארו במשנה הקודמת זמני קריאת שמע של ערבית, מבארת משנתנו את זמני קריאת שמע של שחרית.

ב. **מֵאִימָתִי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּשַׁחְרִית** - מִמֵּתִי מִתְחִיל זִמְנָן קִרְיַת שְׁמַע שְׁחִיב אָדָם לְקִרְוֹא
בְּבוֹקֶר מְשִׁיבִיר - מִשִּׁיחָה נִיתֵן לְהַבְחִין בְּאִמְצָעוֹת אֹר שֶׁהִשְׁמַשׁ בֵּין חוּטֵי תִכְלַת לְחוּטֵי
לֶכֶן שְׂבָעִיצִית. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר** שְׁזִמְנָן קִרְיַת שְׁמַע מִתְחִיל מֵאוּחֵר יוֹתֵר, בִּשְׁעָה שִׁיחָה נִיתֵן
לְהַבְחִין בֵּין צָבַע תִּכְלַת לְבִין צָבַע כֶּרֶתִי [-מִין יֶרֶק הַנִּקְרָא כְּרִישִׁין]. **וְגוֹמְרָה** - צִרִיךְ
הוּא לְסַיֵּם אֶת קִרְיַתָּהּ עַד הַנֶּץ הַחֲמָה - שֶׁמִּתְחִילָה הַחֲמָה לְזִרוּחַ בְּרֹאשֵׁי הַהָרִים, וְהוּא סוֹף
זִמְנָן קִרְיַתָּהּ. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר**, שְׁזִמְנָן קִרְיַתָּהּ נִמְשָׁךְ עַד סוֹף שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת מִתְחִילַת הַיּוֹם
[-רְבִיעַ הַיּוֹם], שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי מַלְכִּים

רבינו עובדיה המבואר

הַצֶּמֶר שְׁאִינִים צְבוּעִים¹⁶. פְּרוּשׁ אַחֵר, אֵין
הַהִבְחָנָה בַּחוּטֵי הַצִּיצִית, אֲלָא מִבְּחִינִים
בְּגִיזַת צֶמֶר שְׂבָעִיעָה בְּצָבַע תִּכְלַת, וַיֵּשׁ בָּהּ
מְקוֹמוֹת שֶׁלֹּא נִקְלַט הַצֶּבַע יָפָה - שֶׁלֹּא נִתְפַּס
בָּהּ הַצֶּבַע כְּרֹאוֹי, וְבִאוֹתָם הַמְקוֹמוֹת נִשְׁאָר
צָבַעוֹ שֶׁל הַצֶּמֶר לֶכֶן¹⁷: **בֵּין תִּבְכֶּלֶת לְכֶרֶתִי.**
צָבַע הַתִּכְלַת קָרוֹב לִגְנוֹן שֶׁל כֶּרֶתִי - דּוּמָה
הוּא לְצָבַע הַנִּקְרָא כֶּרֶתִי. וְ'כֶרֶתִי' הֵם כְּרִישִׁין
- סוּג שֶׁל יֶרֶק שְׁקוֹרִין פּוֹרוּשׁ כְּלַע"ז - וְצָבַעוֹ
יֶרוֹק וְדוּמָה לְצָבַע הַתִּכְלַת. וְנִמְצָא שְׂרָבִי
אֲלִיעֶזֶר מַחְמִיר, וְסוּבֵר שְׁזִמְנָן קִרְיַת שְׁמַע
שֶׁל שַׁחְרִית מִתְחִיל רַק בִּשְׁעָה שְׁנִיתָן לְהַבְחִין
בֵּין הַגּוּוֹנִים תִּכְלַת וְכֶרֶתִי הַדּוּמִים זֶה לְזֶה¹⁸:
עַד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת. בַּיּוֹם, כְּלוֹמֵר עַד סוֹף שְׁעָה
שְׁלִישִׁית מִתְחִילַת הַיּוֹם, שֶׁהוּא רְבִיעַ הַיּוֹם
בְּזִמְנָן שְׁהֵימִים וְהַלֵּילוֹת שְׁוִים - שְׁבִתְקוּפָה זֹו
רְבִיעַ הַיּוֹם הוּא שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת¹⁹. וְלַעֲוֹלָם זִמְנָן
קִרְיַת שְׁמַע הוּא עַד רְבִיעַ הַיּוֹם, בֵּין
שְׁהֵימִים אַרְבָּעִים וּבֵין שְׁהֵימִים קְצָרִים -
כְּלוֹמֵר, שְׁכֹאשֶׁר נִקְטָ הַתְנָא 'עַד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת',
לֹא הִיתָה כּוּוֹנְתּוֹ לְשֹׁלֵשׁ שָׁעוֹת שְׁוֹת [שֶׁל
שְׁשִׁים דְּקוֹת], אֲלָא לְרְבִיעַ הַיּוֹם לְפִי שְׁלֹשׁ
שָׁעוֹת זְמַנִּיּוֹת, וְלְפִי שִׁיעוֹר זֶה יֵשׁ לְחַשֵּׁב אֶת
סוֹף זִמְנָן קִרְיַת שְׁמַע²⁰. וְכֵן הָא דְתַנֵּן לְקַמָּן
(פֶּרֶק ד' מִשְׁנָה א) תִּפְלַת הַשָּׁחַר זְמַנָּה עַד סוֹף
אַרְבַּע שָׁעוֹת בַּיּוֹם, הֵינּוּ עַד שְׁלִישׁ הַיּוֹם -
וְאֵין הַדְּבָר תְּלוּי בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת שְׁוֹת, וְאַרְבַּע
שָׁעוֹת דִּנְקָט - וְהִטְעַם שְׁנִקְטָ הַתְנָא

וְכָל הַנֶּאֱכָלִין לַיּוֹם אֶחָד. כְּגוֹן קִרְבָּנוֹת תּוֹדָה
וְחֻטָּאת וְאֶשֶׁם וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, שֶׁהֵם נֶאֱכָלִים
לַיּוֹם וְלַיְלָה - שֶׁהַזִּמְנָן הַקָּצוּב לְאֲכִילָתָם הוּא
יוֹם וְלַיְלָה, זִמְנָן אֲכִילָתָן הוּא בִּמְשָׁךְ כָּל
הַלַּיְלָה עַד שִׁיעֲלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר, וְהוּא
הַמְבִיא לַיָּדִי נוֹתֵר - שֶׁאִם עָלָה הַשָּׁחַר וְלֹא
נִאֲכָלוּ, אֲזִי הֵם בְּגִדֵּר 'נוֹתֵר', שִׁישׁ לְשִׁרְפָם
וְהִאוּכָלָם חַיִּיב כֶּרֶת: **אם כֵּן לָמָּה אָמְרוּ**
חֲכָמִים עַד חֲצוֹת. בְּקִרְיַת שְׁמַע וּבְאֲכִילַת
קֳדָשִׁים מִצְוֵנוּ שְׁחֲכָמִים קָבַעוּ אֶת זְמַנָּם עַד
חֲצוֹת, אֲבָל בְּהִקְטָר חֲלָבִים וְאֲבָרִים שֶׁהִזְכִּיר
רַבֵּן גַּמְלִיאֵל בְּמִשְׁנָה לֹא אָמְרוּ בּוֹ חֲכָמִים עַד
חֲצוֹת כָּלֵל, וְלֹא נִקְטָ לִיהָ הֶכָּא - וְלֹא הִזְכִּירָם
רַבֵּן גַּמְלִיאֵל יַחַד עִם אֲכִילַת קֳדָשִׁים וּקִרְיַת
שְׁמַע בְּכִדִּי לּוֹמַר שְׁזִמְנָן הַקִּטְרָתָם לְכַתְּחִילָה עַד
חֲצוֹת, אֱלָא לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּל דְּבָר שֶׁאִמְרָה תּוֹרָה
שֶׁמִּצְוָתוֹ בְּלַיְלָה, כְּשֶׁר לַעֲשׂוֹתוֹ כָּל הַלַּיְלָה -
אֵף לְאַחֵר חֲצוֹת¹⁵: **כִּדִּי לְהִרְחִיק אֶת הָאָדָם**
מִן הַעֲבִירָה. שֶׁלֹּא יֹאמֶר אָדָם יֵשׁ לִי שְׁהוֹת עַד
שִׁיעֲלָה הַשָּׁחַר, וּבִשְׁגָגָה יָבֹוא לְאָכְלָן - אֶת
הַקֳּדָשִׁים אַחֵר שִׁיעֲלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר וַיִּתְחַיֵּב
כֶּרֶת בְּאֲכִילָתוֹ. וְכֵן חֲשִׁשׁוּ חֲכָמִים בְּקִרְיַת
שְׁמַע, שֶׁלֹּא יֹאמֶר עֲדִין יֵשׁ לִי שְׁהוֹת וְתַעֲבֹר
עוֹנֶתָה - וְנִמְצָא מִבְּטָל מִצְוֹת עֲשֵׂה:

ב. **בֵּין תִּבְכֶּלֶת לְלֶכֶן.** שִׁיחָה מַעֲט אֹר
בְּרִיקָה, שֶׁעַל יָדוֹ יִהְיֶה נִיתֵן לְהַבְחִין בֵּין חוּטֵי
תִּכְלַת לְחוּטֵי לֶכֶן שְׂבָעִיצִית - בֵּין חוּטֵי
הַצֶּמֶר שְׂבָעִיצִית הַצְּבוּעִים בְּתִכְלַת, לְחוּטֵי

הערות וביאורים

15. **בספר** חֲזוֹן נְחוֹם הָעִיר עַל דְּבָרֵי הָרַע"ב, שְׁלִפִּי פִירוּשׁוֹ אֵין כָּאֵן מְקוֹמוֹ, שֶׁאֵין הַתְנָא עוֹסֵק אֲלָא בַּדְּבָר שֶׁאִמְרוּ בּוֹ חֲכָמִים עַד
חֲצוֹת לְמִדּוֹת שְׁמִצּוּתוֹ עַד שִׁיעֲלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר. 16. **עפ"י** רַמְבַּ"ם בְּפִי"מ. 17. **עפ"י** רִש"י (בְּרִכּוֹת ט, ב ד"ה בֵּין). 18. **עפ"י** רִש"י
בְּרִכּוֹת (שם, ד"ה תִּכְלַת). וְרֹאה בַּהֲרַחְבָּה בְּמִלְאכַת שְׁלֹמֹה וְחֲזוֹן נְחוֹם. 19. **להבנת** הָרַע"ב, אֵף שֶׁהַמְכוּוֹן בְּשִׁיעוֹר הַזִּמְנָן שֶׁל 'עַד שְׁלֹשׁ
שָׁעוֹת' הוּא עַד רְבִיעַ הַיּוֹם [לְפִי אֲרַבַּע שָׁעוֹת זְמַנִּיּוֹת, כְּפִי שִׁכְתָב הָרַע"ב בַּהֲמִשָּׁךְ דְּבָרֵינוּ], מְכַל מְקוֹם כֹּאשֶׁר נִקְטָ הַתְנָא 'עַד
שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת', כּוּוֹנְתּוֹ הִיתָה בְּזִמְנָן שֶׁהֵימִים וְהַלֵּילוֹת שְׁוִים בְּאַרְבַּע, שְׁבִתְקוּפָה זֹו כָּל שָׁעָה - בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בְּלַיְלָה - הֵינָה שְׁשִׁים
דְּקוֹת. 20. **שְׁעוֹת** זְמַנִּיּוֹת: הֵינּוּ כֹאשֶׁר מַחְלִקִים אֶת הַיּוֹם לִ"ב שָׁעוֹת וְאֶת הַלַּיְלָה לִ"ב שָׁעוֹת, וְכִפִּי אֹרֶךְ הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה בְּאוֹתָהּ
הַתְּקוּפָה, כֵּן אֹורְכָה שֶׁל כָּל שָׁעָה מִ"ב הַשָּׁעוֹת. שָׁעוֹת שְׁוֹת: הֵינּוּ כֹאשֶׁר מַחְלִקִים אֶת הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה יַחַד לִכ"ד שָׁעוֹת,

לפי ששליש היום הוא ארבע שעות בזמן שהימים והלילות שוין. וכל מקום שנזכר במשנה כך וכך שעות ביום, על דרך זה אתה צריך לחשב ולדון. זו הבנתי מפרושי הרמב"ם ונתקבל לי.

וטעמא דרבי יהושע דאמר עד שלש שעות ביום, שכן דרך בני מלכים שאין עומדין ממטתן עד סוף שעה שלישית. ורחמנא דאמר ובקומה, עד שעה שכל בני אדם עומדים ממטתן קאמר, והלכה כרבי יהושע. ומיהו לכתחלה צריך לכוון לקרות קריאת שמע עם הנץ החמה כמו

לעמוד בשלש שעות. הקורא מבאן ואילך לא הפסיד, באדם הקורא בתורה:

ג. בית שמאי אומרים, בערב כל אדם יטו ויקרא, ובבקר יעמוד, שנאמר (דברים ו, ו) ובשכבך ובקומה. ובית הלל

אומרים, כל אדם קורא בדרבו, שנאמר (שם) ובליכתך בדרך. אם כן, למה נאמר ובשכבך ובקומה, בשעה שבני אדם שוכבים, ובשעה שבני אדם עומדים. אמר רבי טרפון, אני הייתי בא בדרך, והטתי לקרות, בדברי בית שמאי, וספנתי בעצמי

המשנה המבוארת

לעמוד בשלש שעות - לקום משנתם בסוף שלש שעות, ועדיין זמן קימה הוא. הקורא קריאת שמע מבאן ואילך - אחר זמן זה לא הפסיד את ברכותיה, ומקבל שכר על קריאתו באדם הקורא בתורה:

משנה ג

להלן תבאר המשנה האם צריך לקרוא את קריאת שמע דוקא בעמידה ובשכיבה. כלשון הכתוב "בשכבך ובקומך".

ג. בית שמאי אומרים, בקריאת שמע שבערב, כל אדם יטו - יישענו על צדס ויקראו את שמע בתנוחה זו הקרובה לשכיבה, ובקריאת שמע שבבקר יעמדו כל משך הקריאה, שנאמר (דברים ו, ו) ובשכבך ובקומה - ומשמע דרך שכיבה ודרך קימה. ובית הלל אומרים בין בשחרית ובין בערבית כל אדם קורא בדרבו - בכל תנוחה שתזדמן לו: קימה, ישיבה, שכיבה והליכה שנאמר (שם) ובליכתך בדרך - ומשמע שיכול לקרוא כשהוא מהלך, אף שאינו עומד או שוכב. אם כן לדעת בית הלל למה נאמר ובשכבך ובקומה, אלא יש ללמוד מכך על זמני הקריאה: בערב בשעה שבני אדם שוכבים לישון, ובבוקר בשעה שבני אדם עומדים - קמים ממיטתם. אמר רבי טרפון מעשה שהיה כאשר אני

המשנה המבוארת

הייתי בא בדרך על הבהמה. וירדתי מן הבהמה והטתי - את גופי בשכיבה על הארץ, כדי לקרות קריאת שמע של ערבית, בדברי בית שמאי, וספנתי בעצמי - את נפשי

רבינו עובדיה המבואר

ההלכה, מכל מקום לכתחלה צריך אדם לכוון - לתכנן את זמנו, באופן שיוכל לקרות קריאת שמע עם ברכותיה ולסיימה עם הנץ החמה, כדי שיתחיל את תפילת העמידה בשעת נץ החמה, כמו שהיו הותיקים - המחבבים את המצוות עושים²²: לא הפסיד. כלומר לא הפסיד את ברכות קריאת שמע מלכך לפניה - יוצר אור ואהבה, ולאחריה - גאל ישראל אלא אף על פי שעברה עונתה [-זמנה] קורא ומכרך לפניה ולאחריה: באדם הקורא בתורה. אף על פי שלא יצא ידי חובת קריאת שמע בעונתה, בכל אופן אם קרא אחר זמנה יש לו קבול שכר - מקבל שכר מצוה על קריאתו כשכר אדם שקורא בתורה:

ג. יטו. יישענו על צדיהם²³, דכתיב (דברים ו, ו) 'בשכבך' ומשמע שיש לקרוא קריאת שמע של ערבית בדרך שכיבה: יעמדו. דכתיב (שם) ובקומה ומשמע שקריאת שמע של שחרית יש לקרוא בדרך קימה, דהיינו עמידה: בדרבו. לדעת בית הלל אפשר לקרוא את שמע של שחרית וערבית בכל דרך, בין בקימה בין בישיבה בין בשכיבה בין בהליכה:

הערות וביאורים

ובאופן זה יוצא שלעולם כל שעה מן היממה היא ששים דקות. ודעת הרע"ב, דסוף זמן קריאת שמע לעולם הוא עד רביעי היום, דהיינו שיעברו שלש שעות זמניות כפי ארכן באותה תקופה. אולם דעת תוספות הרא"ש (ברכות ג, ב) שזמנים התלויים בשעות אינם נמדדים בשעות זמניות, ודקדק כן מלשון התנא שלא כתב 'רביעי היום' אלא ארבע שעות, ומשמע שאין השעות משתנות לפי סדר היום. וע"ע בפרי חדש (א"ח סימן נא, א). 21. וראה בדברי הרע"ב לקמן (שם), ובהערות 3, 4, 22. וכן נפסק להלכה (שו"ע א"ח סימן נח, א) שמצוה מן המובחר לקרוא קריאת שמע כותיקין, ולהתפלל תפלת שמונה עשרה של שחרית בשעת הנץ החמה, עי"ש. והטעם הוא, מפני שאז עיקר זמנה של קריאת שמע, וזריזין מקדימין למצוות (עפ"י רש"י ברכות כו, א ד"ה לותיקין). 23. עפ"י רש"י (ברכות י, ב ד"ה יטה), ובא למעט פרקין (שושנים לדוד). ומה שלא אמר התנא 'ישכבו' אלא יטו, בזה בא להשמיענו שאין צריך שכיבה ממש אלא הטיה (קול הרמ"ז).

המשנה המבוארת

משנה ה

משנתינו דנה האם חייבים להזכיר את יציאת מצרים גם בלילה בנוסף לחיוב ההזכרה ביום.

ה. מְזַכְּרִין את יציאת מצרים גם בתפילת ערבית (בפרשת ציצית שבקריאת שמע) הנאמרת בלילות. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הָרִי אֲנִי נֹרָאָה זָקֵן כָּכָן

רבינו עובדיה המבואר

שמע של שחרית וערבית אמרה המשנה שאתה מהן ארוכה והשניה קצרה²⁵, שברכת יוצר אור היא ברכה אַרְבָּה, שפותחת בברוך וחותמת בברוך, וכן ברכת מעריב ערבים פותחת בברוך וחותמת בברוך. וברכת אֶהְבָּה רבה, היא ברכה קְצָרָה, כיון שרק חותמת בברוך, ואינה פותחת בברוך: לְחַתֵּם. בברוך בסוף הברכה: [ו]שֵׁלֹא לְחַתֵּם. כְּגוֹן בְּרַכַּת הַפְּרוֹת וכן שאר ברכות הנהנין, ובְּרַכַּת הַמְצוֹתֹת שלא תיקנו חכמים לחתום בהן בברוך, אינו רשאי לשנות ממטבע חכמים ולחתום בהם בברוך:

ה. מְזַכְּרִין²⁶ יציאת מצרים בלילות. כלומר, את פְּרֻשַׁת צִיצִית (במדבר טו, לו – מא) שבסופה מוזכרת יציאת מצרים, 'אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים' (שם, מא), אומרים אותה גם בלילות בקריאת שמע של ערבית. ואף על פי שאין הלילה זמן הראוי לקיום מצוות ציצית, דְּכָתִיב – שכתוב במצוות ציצית (שם, לט) 'וּרְאִיתֶם

כְּדִי הָיִיתָ. אמרו לו חכמים לרבי טרפון ראוי הָיִיתָ לִיהָרֵג משום שהכניס עצמו לכלל סכנה כדי לעשות כדעת בית שמאי, אף שכבר נפסקה ההלכה כדעת בית הלל שניתן לקרוא קריאת שמע בכל דרך, ואם הָיִיתָ מֵת הָיִיתָ מִתְחַיֵּב בְּנִפְשָׁךְ – כאדם המכניס את עצמו לסכנה שלא לצורך:

ד. שְׁתֵּים לְפָנֶיךָ. שתי הברכות שלפני קריאת שמע של שחרית הם ברכת יוצר אור, וברכת אֶהְבָּה רבה, או אהבת עולם²⁴: וְאַחַת לְאַחֲרֶיהָ. הברכה שאחר קריאת שמע של שחרית היא ברכת אָמֵת וְיָצִיב: וְכַעֲרָב. בקריאת שמע של ערבית מְבָרֵךְ: שְׁתֵּים לְפָנֶיךָ. שתי הברכות שלפני קריאת שמע של ערבית הן ברכת מַעְרִיב עָרְבִים וברכת אֶהְבָּת עוֹלָם: וְשְׁתֵּים לְאַחֲרֶיהָ. ושתי הברכות שלאחר קריאת שמע של ערבית, הן ברכת אָמֵת וְאַמוּנָה וברכת הַשְׁכִּיבֵנוּ: אַחַת אַרְבָּה וְאַחַת קְצָרָה. אֲשֶׁתִּים שֶׁלִּפְנֵיךָ קָאֵי – על שתי הברכות שמברכים קודם קריאת

הערות וביאורים

24. בנוסח פתיחת הברכה נחלקו התנאים בגמרא (ברכות יא, ב). ולמעשה, גם בימינו המנהגים חלוקים בזה. ראה שו"ע או"ח (סימן ס, א). 25. לדעת הרע"ב, ברכה קצרה פירושה ברכה שאינה פותחת בברוך אתה ה' וכו'. וברכה ארוכה פירושה ברכה שפותחת וחותמת בברוך. אולם לדעת רש"י ברכות (יא, א ד"ה אחת ארוכה) אין המשנה עוסקת בברכות שלפני קריאת שמע, אלא בשתי הברכות שלאחר קריאת שמע של ערבית, והן: אמת ואמונה, והשכיבנו. ולדעתו, ברכה קצרה היינו ברכה שיש בה ענינים מועטים, וברכה ארוכה היינו ברכה הכוללת ענינים רבים. 26. קריאת הפסוק שמוזכר בו יציאת מצרים, נקראת במשנה בלשון 'מזכירין' ולא 'קורין', והוא כלשון הכתוב 'למען תזכרו' (תוס' אנשי שם). ובתויו"ט פירש, שכיון שעיקר המצוה היא בקריאת פרשת ציצית, שעל ידה זוכרים את יציאת מצרים, לכן הוזכרה מצוה זו בלשון 'מזכירין'. ועיין במלאכת שלמה.

כְּדִי הָיִיתָ. ראוי הָיִיתָ לִיהָרֵג, ואם הָיִיתָ מֵת הָיִיתָ מִתְחַיֵּב בְּנִפְשָׁךְ:

ד. שְׁתֵּים לְפָנֶיךָ. יוצר אור, ואֶהְבָּה: וְאַחַת לְאַחֲרֶיהָ. אָמֵת וְיָצִיב: וְכַעֲרָב. מְבָרֵךְ: שְׁתֵּים לְפָנֶיךָ. מַעְרִיב עָרְבִים וְאַהֲבַת עוֹלָם: וְשְׁתֵּים לְאַחֲרֶיהָ. אָמֵת וְאַמוּנָה וְהַשְׁכִּיבֵנוּ: אַחַת אַרְבָּה וְאַחַת קְצָרָה. אֲשֶׁתִּים שֶׁלִּפְנֵיךָ קָאֵי, יוצר אור אַרְבָּה שְׁפּוֹתַחַת בְּבִרוּךְ וְחוֹתֶמֶת בְּבִרוּךְ, וְכָן

ד. בְּשֹׁחַר מְבָרֵךְ שְׁתֵּים לְפָנֶיךָ וְאַחַת לְאַחֲרֶיהָ, וְכַעֲרָב שְׁתֵּים לְפָנֶיךָ וְשְׁתֵּים לְאַחֲרֶיהָ. אַחַת אַרְבָּה וְאַחַת קְצָרָה. מְקוֹם שֶׁאָמְרוּ לְהֶאָרִיךְ, אֵינוֹ רִשְׁאִי לְקַצֵּר. לְקַצֵּר, אֵינוֹ רִשְׁאִי לְהֶאָרִיךְ. לְחַתֵּם, אֵינוֹ רִשְׁאִי שֶׁלֹּא לְחַתֵּם. וְשֵׁלֹא לְחַתֵּם, אֵינוֹ רִשְׁאִי לְחַתֵּם:

ה. מְזַכְּרִין יציאת מצרים בלילות. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הָרִי אֲנִי כָכָן

המשנה המבוארת

מִפְּנֵי הַלְסָטִים המצויים תדיר בדרכים הללו. אָמְרוּ לוֹ – חכמים כְּדִי הָיִיתָ לְחוּב בְּעַצְמְךָ – להתחייב בהריגה, כיון שְׁעַבְרָתָ עַל דְּבָרֵי בֵּית הָלֵל שהלכה כדבריהם, וסיכנת את עצמך שלא לצורך:

משנה ד

משנתינו תדון בברכות שתיקנו חכמים לברך קודם קריאת שמע ולאחריה.

ד. בְּשֹׁחַר – בקריאת שמע של שחרית מְבָרֵךְ שְׁתֵּים – שתי ברכות לְפָנֶיךָ: יוצר אור, ואֶהְבָּה רבה (או אהבת עולם). וְכַרְכָּה אַחַת לְאַחֲרֶיהָ: אמת ויציב וְכַעֲרָב – בקריאת שמע של ערבית, מברך שְׁתֵּים לְפָנֶיךָ: מעריב ערבים ואהבת עולם וְשְׁתֵּים לְאַחֲרֶיהָ: אמת ואמונה והשכיבנו. הברכות שלפני קריאת שמע שחרית וערבית, ברכה אַחַת אַרְבָּה – יוצר אור בשחרית, ונקראת ארוכה כיון שפותחת וחותמת בברוך, וכן ברכת מעריב ערבים בערבית ארוכה היא. וְכַרְכָּה אַחַת קְצָרָה – ברכת 'אהבת עולם' שבערבית, וקצרה היא שאינה פותחת בברוך. מְקוֹם שֶׁאָמְרוּ לְהֶאָרִיךְ – שהברכה היא 'ארוכה' וצריך לפתוח ב'ברוך', אֵינוֹ רִשְׁאִי לשנות ממטבע שטבעו חכמים בברכות וְלְקַצֵּר – להשמיט את הפתיחה ב'ברוך'. ובמקום שתקנו חכמים לְקַצֵּר שלא לפתוח ב'ברוך' אֵינוֹ רִשְׁאִי לְהֶאָרִיךְ כלומר, להוסיף 'ברוך' בפתיחתה. ובמקום שתקנו חכמים לְחַתֵּם ולסיים את הברכה ב'ברוך', אֵינוֹ רִשְׁאִי שֶׁלֹּא לְחַתֵּם ב'ברוך', ובמקום שתקנו שֶׁלֹּא לְחַתֵּם ב'ברוך', אֵינוֹ רִשְׁאִי לְחַתֵּם בהוספת תיבות 'ברוך אתה ה' בחתימת הברכה:

רבינו עובדיה המבואר

זכנהו רבי אלעזר לרבנן, פלומר שנצחם בהלכה³²:

פרק ב א. הִיָּה קוֹרָא בַּתּוֹרָה - בספר תורה, את פֿרשֶׁת קְרִיאַת שְׁמַע: וְהִגִּיעַ זְמַן.

מצוות קריאת שְׁמַע של שחרית או של ערבית¹, תוך כדי קריאתו: **אם כֵּן לָבוֹ יֵצֵא.**

בגמרא² נתבאר, שפירוש דין זה שנוי במחלוקת, שלדברי האומר מצוות צריכות פֿונָה - שיש לו

לכוון קודם קיום המצוה לצאת ידי חובתו³, צריך לפרש 'אם כֵּן לָבוֹ' שִׁיָּהָ מִתְּפִיץ לְצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְאִילוּ לְדַעַת הָאוֹמֵר שֶׁמִּצְוֹת אֵין צְרִיכוֹת פֿונָה, הרי הוא מפרש 'אם כֵּן לָבוֹ'

לְקִרְוֹת אֵת פֿרשִׁיּוֹת שִׁמַּע פֿנְקוּדָתָן - בניקוד הנכון, וְכֵהֱלָכָתָן - בהגיגי האותיות כדין, לְאַפּוֹקִי [-למעט] מי שהיה קוֹרָא על מנת

לְהִגִּיעַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה מִטְעוּיּוֹת. והטעם שאינו יוצא בקריאה זו ידי חובתו, מפני שִׁאֵינוֹ קוֹרָא

הַתִּבּוֹת פֿנְקוּדָתָן - שאינו מקפיד על ניקוד התיבות הנכון, אֶלָּא קוֹרָא אוֹתָן רַק פֿכֶּתִיבָתָן

- כפי שהן כתובות, כגון שקורא 'לְטַטְפֹּת' במקום 'לְטַטְפֹּת', או 'מְזוּזוֹת' במקום 'מְזוּזוֹת',

פְּדֵי לְהִבִּין פֿחֲסוֹרוֹת וְיִתְרוֹת - בכדי לוודא שאין בספר התורה אותיות חסירות או מיותרות,

וקיימא לן דְּבִקְרִיאָה

אֵתוֹ, ולמדו מכך חכמים שמצוות ציצית נוהגת רק בשעה שאפשר לראותה דהיינו

ביום, פֿרֵט לְכִסּוֹת לִילָה - שבגד שדרך ללובשו בלילה פטור מציצית, אף על פי כן

אוֹמְרִים אוֹתָהּ - את פרשת ציצית גם בלילה מִפְּנֵי יֵצִיאַת מִצְרִים שְׁמוּבָאֵת בָּהּ, ויש חיוב

לזכרה גם בלילה²⁷: **כֵּן שְׁבָעִים שָׁנָה.** הִיָּתִי נִרְאָה זָקֵן כֵּן שְׁבָעִים. וְלֹא שֶׁהִיָּה זָקֵן

מִפְּשׁ [-באמת], כי לא היה רבי אלעזר בן עזריה רק בן שמונה עשרה שנה בלבד²⁸,

ומה שאמר שהוא 'כֵּן שְׁבָעִים' אינו אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁעָשָׂה ה' נס²⁹ וְהִלְבִּינוּ שְׁעֲרוֹתָיו

באותו יום שִׁמְנוֹ אוֹתוֹ חֲכָמִים לְהִיּוֹת נָשִׂיא, פְּדֵי שִׁירָאָה זָקֵן ומכובד וְרֵאוּי לְנִשְׂיאוֹת³⁰,

וְבִאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנִּתְמַנֶּה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְנִשְׂיֵא דָרֵשׁ בֶּן זֹמָא מְקָרָא [-פסוק] זֶה -

שהובא במשנתנו, שממנו יש ראייה שהלכה כמותו: וְלֹא זְכִיתִי. וְכִיתִי' האמור כאן הוא

מלשון ניצחון, כלומר, לֹא נִצָּחֲתִי לְחֲכָמִים [-את חכמים], מאחר ולא היתה לו ראייה

ניצחת לדבריו³¹. וְנִצָּחֲנוּ מִקּוֹם נֹסֶף דּוּמָה לֹא בִּשְׁׁסִי שהוזכר בו לשון זכיה והכוונה

'ניצחון', והוא במסכת נדה בפרק בנות פותים (לח, ב) שכתוב שם: בְּהָא [-בדבר זה]

אתו, פֿרֵט לְכִסּוֹת לִילָה, אוֹמְרִים אוֹתָהּ בְּלִילָה מִפְּנֵי יֵצִיאַת מִצְרִים שְׁבָעִים שָׁנָה.

הִיָּתִי נִרְאָה זָקֵן. וְלֹא זָקֵן מִפְּשׁ אֶלָּא שֶׁהִלְבִּינוּ שְׁעֲרוֹתָיו יוֹם שִׁמְנוֹ אוֹתוֹ נָשִׂיא, כְּדִי שִׁירָאָה זָקֵן

וְרֵאוּי לְנִשְׂיאוֹת. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם דָּרֵשׁ בֶּן זֹמָא מְקָרָא זֶה: וְלֹא זְכִיתִי. לֹא נִצָּחֲתִי לְחֲכָמִים. וְדוּמָה לֹא בִּשְׁׁסִי

שְׁבָעִים שָׁנָה, וְלֹא זְכִיתִי שְׁתֵּאמֹר

יֵצִיאַת מִצְרִים בְּלִילָה, עַד

שְׁדִרְשָׁה בֶּן זֹמָא, שְׁנֵאמֹר

(דברים טז, ג) לְמַעַן תִּזְכֹּר אֵת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה

יְמֵי חַיֶּיךָ. יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

אוֹמְרִים, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. בְּלִילָה יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים

פרק ב

א. הִיָּה קוֹרָא בַּתּוֹרָה, וְהִגִּיעַ זְמַן הַמְּקָרָא, אִם כֵּן לָבוֹ יֵצֵא. וְאִם לָאוּ, לֹא יֵצֵא.

המשנה המבוארת

שְׁבָעִים שָׁנָה, וְלֹא זְכִיתִי שִׁיפְסִקוּ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שְׁתֵּאמֹר יֵצִיאַת מִצְרַיִם גַּם בְּלִילוֹת כְּשִׁיטְתִּי, עַד שְׁדִרְשָׁה בֶּן זֹמָא וְהִבִּיא רֵאיוֹהָ לְשִׁיטְתִּי, שְׁנֵאמֹר (דברים טז, ג) לְמַעַן תִּזְכֹּר אֵת יוֹם צֵאתְךָ

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ. יְמֵי חַיֶּיךָ, מִלְּמַד עַל הַיְּמִים שִׁזְכִּירוּ בָהֶם אֵת יֵצִיאַת מִצְרַיִם. כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ, בֹּא לְרִבּוֹת גַּם אֵת הַלִּילוֹת שִׁישׁ לְהַזְכִּיר בָּהֶם יֵצִיאַת מִצְרַיִם. וְחֲכָמִים חוֹלְקִים וְאוֹמְרִים

שֶׁאֵין מִזְכִּירִין יֵצִיאַת מִצְרַיִם בְּלִילוֹת, וְדוֹרְשִׁים אֵת הַפְּסוֹק כֵּן: יְמֵי חַיֶּיךָ, תִּימִים. וְחֲכָמִים הֵזָה - שְׁבִימִי שֶׁהוּא שֶׁל הָאָדָם בְּזֶה הָעוֹלָם, חַיִּיב הוּא לְהַזְכִּיר אֵת יֵצִיאַת מִצְרַיִם. כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ, לְהִבִּיא לִימּוֹת

הַמְּשִׁיחַ שְׁגַם בּוֹזֵן שִׁיבּוֹא הַמְּשִׁיחַ בְּגֹאֲלוֹת עִם יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁכַּח אֵת יֵצִיאַת מִצְרַיִם וְיִזְכִּירוּ אוֹתוֹ:

פרק ב

משנה א

משנה זו דנה באדם הקורא בספר תורה את פרשת שמע, האם יוצא בכך ידי

חובת קריאת שמע. ובאלו אופנים רשאי אדם להפסיק באמצע קריאת שמע.

א. הִיָּה קוֹרָא בְּסֵפֶר תּוֹרָה אֵת פֿרשֶׁת קְרִיאַת שְׁמַע וְבִשְׁעָה שֶׁהוּא קוֹרָא הִגִּיעַ זְמַן הַמְּקָרָא

- זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע, אִם כֵּן לָבוֹ יֵצֵא - אִם נִתְכוּן לְצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּקִרְיָאָה זֹו, יֵצֵא יְדֵי

חובת קריאת שמע. וְאִם לָאוּ - שֶׁלֹּא הִתְכוּן לְצֵאת יְדֵי חוֹבָה לֹא יֵצֵא בְּקִרְיָאָה זֹו.

27. ומפני שפרשת ציצית שגורה בפי כולם, שהרי אומרים אותה גם בקריאת שמע של שחרית, לכן גם בלילה תקנו להזכיר את יציאת מצרים באמירתה (תו"ט). 28. עפ"י גמרא (ברכות כח, א). אבל בירושלמי על משנתנו משמע שהיה זקן ממש, ועיין מלאכת שלמה. 29. עפ"י גמרא (ברכות שם). אבל הרמב"ם בפיה"מ כתב, שהלבין זקנו בדרך הטבע, לפי שהיה מרבה ללמוד

ולשנות ביום ובלילה, נזרקה בו שיבה ונראה כזקן בן שבעים (ודבר זה היה ברצון רבי אלעזר כמבואר בגמרא (שם)). 30. ובא רבי אלעזר בן עזריה לומר בכך, שאף שהיה תלמיד חכם מופלג וראוי לנשיאות, אף על פי כן לא זכה שתיפסק הלכה כמותו (תו"ט). 31. בגמרא (ברכות שם) מובא המשך הויכוח בין רבי אלעזר בן עזריה לחכמים, והטענה שהשיב בן זומא לחכמים שעל

ידו נצחם, עי"ש. ומה שחכמים השיבו לו, אינו אלא דיחוי בעלמא ואין סומכים על זה (תו"ט). ועיין בשושנים לדוד, ובתוספות מהרי"ל (מכת"י, מוריה גליון תיב). 32. דעת הרע"ב, שפירוש תיבת 'זכיתי' מלשון ניצחון. אולם דעת הרמב"ם בפיה"מ שהוא מלשון 'זכות', כלומר, שלא זכיתי לדעת את הרמז בפסוק, לכך שצריך להזכיר יציאת מצרים גם בלילה. 1. עפ"י רמב"ם בפיה"מ.

2. (ברכות יג, א). 3. השיטה הרווחת בביאור 'מצוות צריכות כוונה', שצריך לכוון קודם שמתחיל בעשיית המצוה, לשם המצוה.